

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

13. заседание

Вторникъ, 19 мартъ 1940 г.

(Открито въ 16 ч.)

Председателствували: председателятъ Никола Логофетовъ и подпредседателятъ Никола Захариевъ.
Секретари: Светославъ Славовъ и Стефанъ Багриловъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Съобщения:		По дневния редъ:	
Отпуски	229	Проектоотговоръ на троното слово (Първо четене — продължение разискванията)	229
Питания	229	Говорили: Докл. С. Яневъ	229
Предложения	229	М-ръ предс. Б. Филевъ	238
Законопроекти	229	Дневенъ редъ за следващото заседание	244

Председателствувашъ Никола Захариевъ: (Звъни) Откривамъ заседанието. Присъствуватъ нужното число народни представители. Следователно, заседанието е законно.

(Отсъствуватъ следнитъ народни представители: Атанасъ Каишевъ, Георги Миковъ, д-ръ Георги Рафаиловъ, Жико Струнджевъ, Иванъ Райчевъ, Иванъ В. Петровъ, Иванъ Керемидчиевъ, Найдено Райновъ, Никола Генковъ, Петко Кършевъ и д-ръ Петъръ Кьосеивановъ)

Председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

на г-нъ Николай Султановъ — 1 день, за 20 т. м.;
на г-нъ Кирилъ Минковъ — 1 день, за 14 т. м.;
на г-нъ Петко Кършевъ — 1 день, за 19 т. м.;
на г-нъ Никола Генковъ — 2 дена, за 19 и 20 т. м.;
на г-нъ Александъръ Карапетровъ — 3 дни, за 9, 10 и 11 т. м.;

на г-нъ Иванъ Керемидчиевъ — 3 дни, отъ 29 до 21 т. м.;
на г-нъ Жико Струнджевъ — 4 дни, отъ 19 до 22 т. м.; и
на г-нъ Иванъ п. Райчевъ — 4 дни, отъ 19 до 22 т. м.
Народниятъ представител г-нъ Атанасъ Каишевъ иска 20 дни отпускъ по болестъ. Прилага медицинско свидетелство.

Които г-да народни представители сж съгласни да се дадатъ на народния представител г-нъ Атанасъ Каишевъ 20 дни отпускъ по болестъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е питане отъ Пловдивския народенъ представител г-нъ Коста Божиловъ до г-на министра на търговията, промишлеността и труда относно безработицата и борбата съ нея.

Постъпило е питане отъ народния представител г-нъ Александъръ Радоловъ до г-на министра на земедѣлието и държавнитъ имоти относно кризата въ преработването на млѣкото и повишението ценитъ на артикулитъ отъ индустриаленъ произходъ.

Тъзи питання ще се съобщятъ на г-да министритъ, за да отговорятъ.

Постъпили сж отъ Министерството на финанситъ:

Предложение за опрощаване на сумата 1.559.798 л., дължима отъ глоби, лихви и неиздължения на държавното съкровище, общинитъ, фондоветъ и пр. по изпълнителни листове отъ несъстоятелни и несъществуващи длъжници.

Предложение за опрощаване на сумата 3.467.952-50 л., дължима отъ глоби, лихви и неиздължения на държавното

съкровище, общинитъ, фондоветъ и пр. по изпълнителни дѣла отъ несъстоятелни и несъществуващи длъжници.

Предложение за одобрение решенията на прошегарната комисия, взети въ заседанието й на 13 мартъ 1940 г., протоколъ № 9.

Предложение за одобрение решенията на прошегарната комисия, взети въ заседанието й на 13 мартъ 1940 г., протоколъ № 10.

Предложение за одобрение решенията на прошегарната комисия, взети въ заседанието й на 13 мартъ 1940 г., протоколъ № 11.

Предложение за разрешаване износа на цѣкон стоки и предмети.

Законопроектъ за освобождаване гаранциитъ на данѣнитъ служители при Дръновското и Борисовградското данѣчни управления, частъ отъ архивата на които управления е изгорѣла.

Законопроектъ за измѣнение на закона за пенсиятъ за изслужено време отъ 1932 г. („Държавенъ вестникъ“, брой 88, отъ 22 юлий 1932 г.) и на наредбата-законъ за измѣнение и допълнение на сѣция законъ отъ 1936 г. („Държавенъ вестникъ“, брой 23, отъ 1 февруарий 1936 г.)

Отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда е постъпилъ законопроектъ за допълнение на чл. 44 отъ закона за минитъ.

Тъзи предложения и законопроекти ще се раздадатъ на г-да народнитъ представители и поставятъ на дневечъ редъ.

Минаваме къмъ първата точка отъ дневния редъ:

Първо четене на проектоотговора на тронното слово — продължение разискванията.

Има думата докладчикътъ г-нъ Сотиръ Яневъ.

Докладчикъ Сотиръ Яневъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Изслушахте дванадесетъ души народни представители по отговора на тронното слово. Вземамъ думата последенъ, за да обобща разискванията и въпроситъ, които бѣха изнесени предъ васъ. Задачата да се говори последенъ е доста трудна, защото има рискъ да бждатъ повторени известни нѣща, казани вече.

Г-да народни представители! Единъ отговоръ на тронното слово, какъто е нашиятъ, въ който се повдигатъ много въпроси, голѣми и важни за държавата, неизбѣжно създава причини и основания за критики, за одобрения и неодобрения. Нѣма нищо чудно, че въ оценкитъ на вътрешната и външната политика въ Парламента се проявяватъ и

очертават различия. Има, обаче, един факт, който е интересен и който заслужава да бъде подчертан. Той е, че всички, които взеха думата по отговора на тронното слово, проявиха единомислие по външната политика и отбелязаха известни разногласия по вътрешната политика на държавата. Тоя факт заслужава, подчертавам, отбелязване, защото той характеризира един нов момент в нашия политически живот, един момент, който получи израз и в нашите дебати. На всеки случай, ако някой е предполагал, че в разискванията, както по вътрешните, така също и по външните въпроси, ще се очертае само едно гледище, ще бъде констатирано единомислие по всички въпроси, такъв добросъвестно се е заблуждавал.

Г-да народни представители! Парламентът не би бил парламент на един демократичен народ, ако въ него не се проявяват различия в оценките на вътрешната, външната, ако щете, и на външната политика. Различия е имало всекога — резултат на различни схващания, резултат на политическо мислене, бихъ добавил, резултат и на възрасти, тъй като и тая проблема беше въмъкната в нашите дебати. Но различията, които днес отбелязваме, са от друг характер, отколкото са били различията в миналото. В миналото, г-да народни представители, е имало различия еднакво дълбоки и по вътрешната, и по външната политика на държавата. Сега ние сме направили, безспорно, един значителен прогрес. Би могло да се каже, че прогресът е дори голям, когато, след като сме живели толкова много събития от вътрешен и външен характер, стигнали сме до положение, по въпросите на нашата външна политика да отбележим значително единомислие, или единомислие, въ което на всеки случай има малки нюанси на различие. Азъ искам да отбележа тоя факт и да го квалифицирам в смисъл, че българската нация е надживяла външните влияния, превъзмогнала е острите различия по външните въпроси или, с други думи, тя е исторически поучена, тя е станала по-реалистична, отколкото е била в миналото.

Днешната задача на Парламента, въ който са отбелязани все пак различия по вътрешната и единомислие по външната политика, е една изключително важна задача. Азъ мисля, че Парламентът има дълга да препоръча обединителни политически линии и конкретни законодателни мероприятия за достигане всредъ народа на единомислие и по вътрешната политика, както е достигнало единство по външната политика. Защото, г-да народни представители, при изключителното международно положение, днес повече от вчера, се налага вътрешното единство на народа, за да засилим фронта на българската външна политика.

Азъ поставям за себе си един въпрос, който е и ваш: дават ли надежда дебатите за успешното решение на тая задача? Който вижда истинския образ на Европа, който умее да тълкува събитията и тяхните тенденции, трябва да чувства дълга си към българската държава и да споделя тая задача, за да се постигне единство и по вътрешната политика, както, за щастие, такова е постигнато и по външната.

Но, г-да народни представители, от дебатите, които се развиха от дванадесетте души, взели думата, се поставя една интересна тема: кое е всъщност спорното в нашата вътрешна политика и кое не е спорно. Несъмнено, режимът на безпартийността, това е върху което се спори. Болшинството от онези, които взеха думата, бяха определили и ясно за системата на безпартийността, за системата на безпартийното управление, защото смятаха, че това управление има творчески прояви, защото смятаха, че това управление има предимство предъ управленията на партиите. Другото гледище беше, че режимът на безпартийността, всъщност, не е режим, той е нещо импровизирано, той е нещо случайно, въ зависимост от един събитие, които се развиха преди няколко години у нас и поради това, след тия събития, не може да става дума за един нов режим.

Г-да народни представители! Тези, които поддържат, че безпартийната система и безпартийният режим е една система или един режим на минуси, трябва да отбележим, не са твърде много последователи в отрицанието на режима. Че режимът има плюсове и минуси, върху това никой не спори. Мнозина от народните представители, които говориха от тая трибуна, изхождащи от мнозинството, имаха моралния кураж да признаят много недъзи на сегашната система. Но тия народни пред-

ставители, които отстояват позициите на безпартийното управление или на безпартийния режим, виждат въ него повече предимства, отколкото минуси. Обратното: хората, които отричат режима, хората, които стоят и живят със старите партийни концепции, подчертавам, не са твърде много последователи въ отрицанието на режима, защото след 19 май 1934 г. ние видяхме да вземат участие въ това управление хора, изхождащи из много партийни среди. Партийни среди дадоха на управлението министри. И то, казвам, не една партийна среда, а много! Следователно, ако тия партийно-политически водачи, които днес говорят въобщо против режима на безпартийността, искаха да бъдат последователи и желаеха да направят внушения на българската общественост, че режимът въобщо трябва да бъде отречен, не трябва преди година, преди две, тези хора да участват като членове на безпартийните кабинети.

Г-да народни представители! Това противоречие само по себе си не е кой знае колко страшно; то е противоречие налагащо се от промяната на обстоятелствата. За нас, обаче, от по-съществено значение е да видим онези, които оспорват безпартийната система, поддържат ли, че безпартийният режим, след възстановление на законодателната власт на Народното събрание, е антиконституционно състояние? Дали безпартийният режим е един антиконституционен режим? Азъ мисля, че по тоя въпрос ние сме достатъчно наясно. След възстановлението функциите на законодателната власт въ лицето на Народното събрание ние виждаме народа субект на законодателна власт, а болшинствения принцип — модус за изразяване на политическата воля на нацията въ сила. Този принцип е станал елемент на българското политическо мислене и той не би могъл да се замъни с малкото число на националния подбор — една теза, която се поддържа и препоръчва от така наречените авторитаристи.

Следователно, най-същественният елемент, най-характерното за едно управление и за един държавен строй, а именно законодателната власт, която след 19 май 1934 г. беше отнета от Народното събрание и прехвърлена върху Министерския съвет, от 1938 г. е възстановена, и с нейното възстановление нашият държавен живот е турнат на ресети на конституцията. Въ ржцетъ на Народното събрание днес, повече отколкото беше въ партийните народни събрания, е разрешима задачата да се подобри управлението, защото народните представители са избрани направо от народа, съгласно изричния текст на чл. 86 от конституцията и без посредничеството на партийните централи, и без — да добавям — заплахите за разбиранията, които имат отделните народни избраници. Критиката, която може да бъде правена на отделните прояви на управлението, е критика, която не засяга основния въпрос за нашето държавно устройство. Народното събрание, следователно, е на прав път и е при една абсолютно ясно установена база за своето проявление.

Остава, обаче, един въпрос, който е нерешен и този въпрос беше повдигнат от някои от г-да говорившите. Това е въпросът за възстановяването на партиите. Въпросът гласи: трябва ли да бъдат възстановени партиите, или другоаче казано: невъзстановяването на партиите е ли също така един конституционен въпрос?

Г-да народни представители! Искането, което се поддържа от някои, които вземаха думата по тоя въпрос, да бъдат възстановени партиите, преди всичко не беше формулирано решително и определено. То беше само един намек. Този донгъ можеше само да се подразбира. На въпроса, дали възстановлението на партиите е един въпрос конституционен, азъ отговарям, че въпросът не е конституционен. Допустимостта на партиите се обосновава не чрез един текст на конституцията, въ който да се говори за самите партии. Българската конституция, въобщо, не говори никъде за партии. Напротив, допустимостта на партиите се основава на чл. 83 от конституцията, който дава право на българските граждани да съставляват дружества, без всякаво предварително разрешение, стига само целта и съдържанието на тия дружества да не принасят вреда на държавния и обществен порядък, на религията и добрите нрави. Следователно, от правата на гражданина, които са установени въ конституцията, се изважда правото на гражданите да образуват и политически организации, наречени политически партии.

Може, обаче, да се спори върху това, дали българската партийна система, такава, каквато я помнимъ в нейната сложна и многообразна организация, в нейния страховътен брой на партии и партийки, дали тази система допринася полза на държавата и на обществения напредък. По този въпрос нѣма нужда да отиваме в теоретически анализъ, но трѣбва да се спомни това, което бѣше българският животъ и българската действителностъ. Въ миналото на нашата партийна система дефектитъ сѣ толкова много, проявитъ, които говорятъ за едно израждане на системата, сѣ тъй подчертани, че вие не бихте могли днесъ да намѣрите нито едно лице, което е живѣло съ партийния животъ, което е било въ партийтъ, което е имало или нѣмало отговорни мѣста въ партийнитѣ движения, въ партийния животъ, което да каже, че българската партийна система е нѣщо завършено, че тя нѣма грѣхове, поради което народътъ, въ своето интимно чувство, да не отрича тази система, такава, каквато тя бѣше.

Разбира се, признали веднажъ, че тази система е значително опорочена, ние имаме основание да не препоръчваме връщането на тази система такава, каквато я помнимъ, за да останемъ вѣрни на нашата амбиция да има непремѣнно политически партии.

Но, г-да народни представители, ако е въпросъ каква е ролята на партийтъ, какво добро тѣ биха могли да донесатъ на страната, когато сѣ идеално организирани, ако сѣ свършени идеологично и организационно, най-после може да имъ се признае известенъ смисълъ, че тѣ иматъ едно предназначение, което може да бѣде бранено, може да бѣде защищавано. Затова тезата на г-нъ Мушановъ за ролята на партийтъ, за функцията, която тѣ иматъ, нѣма защо принципно да бѣде оспорвана. Но ние не споримъ тукъ за принципи. Ние говоримъ за българската партийна система, която, по общи признания, бѣше дефектна, една система, която имаше всичкитѣ белези на израждане. А последниятъ резултатъ, който се получаваше отъ тази разпокъсаностъ на нашия партиенъ животъ, бѣше разпокъсаностъ на нацията, разпокъсаностъта на народа, една разпокъсаностъ, която прѣчеше за здраво управление, за спокоенъ политически животъ у насъ.

Днешната безпартийна система, несъмнено, не е завършено нѣщо. Една система не се създава въ една година, две, три или петъ. Потрѣбно е време, за да може да бѣде обистрена, за да бѣде освободена отъ натиска, отъ влиянието на старитѣ системи. Една система нова ще бѣде проведена съ участието на хора и тия хора сѣ въ положение да я очистятъ отъ нейнитѣ недѣзи, да я усъвършенствуватъ.

Г-да народни представители, другъ интересенъ въпросъ е: какви структурни промѣни има нашето управление, безпартийното управление? Защото има действително нѣщо, по законодателенъ редъ установени положения, които внасятъ нѣщо ново и които правятъ днешната система да се отличава отъ по-раншната. Азъ намирамъ, че структурнитѣ промѣни на днешното управление се изразяватъ, преди всичко, въ закона за професионалното организиране. Ние имаме изключително важна и нова роля на професионалнитѣ организации, като органи на държавната политика, които професионални организации се опитватъ да синтезиратъ съсловнитѣ интереси, да синтезиратъ, ако щете, и класовитѣ противоречия. Но тия професионални организации дълго време въ изминалитѣ 4-5 години живѣха въ безмѣтница. Нѣмаше една ясна идея, нѣмаше единъ планъ и дълго време се спорѣше върху тѣхното предназначение. Едни се опитваха да имъ възлагатъ политически функции, искаха да ги направятъ елементъ на законодателството, искаха да ги вкарватъ въ Парламента, да ги извадятъ отъ тѣхната прѣка професионална функция. Тази идея бѣше изоставена, както това ви е известно. Други смѣтаха, че професионалнитѣ организации не трѣбва да се отдалечаватъ много отъ принципитѣ на свободния синдикализъмъ. Искаха, преди всичко, принципътъ за задължително организиране на работницитѣ-професионалисти, пъкъ и на занаятчиитѣ, търговцитѣ и други да не бѣде провежданъ. Други смѣтаха, че професионалнитѣ организации, създадени по едни специални закони, не трѣбва да провеждатъ една стриктна, прецизна професионална политика. И затова забелязваме въ редица професионални организации стремежъ да наложатъ своето, стремежъ да бѣдатъ безкомпромисни и да се отклоняватъ отъ онай задача, която законътъ имъ възлага и която би била обществено полезна. Този грубъ професионализъмъ създаде много търкания между професионалнитѣ организации.

Г-да народни представители! Безспорно, тукъ има какво да се поправи. Управлението и самоуправлението на професионалнитѣ организации, както и контролата на държавата върху тия професионални организации, е единъ жктуеленъ въпросъ. Не може да се търпи и не може да бѣде здраво едно професионално движение, което получава винаги назначавани ръководства. Професионалната организация все трѣбва да бѣде зачетена, сама да си излъчи състава на своето ръководство. Това не изключва правото на държавата да контролира професионалнитѣ организации. Около този въпросъ сѣщо така се създадоха много конфликти. Честитѣ смѣни на ръководствата, на Работническия съюзъ, на Занаятчийската организация, на Търговския съюзъ . . .

Нѣкой отъ дѣсно: На Търговския съюзъ — не.

Сотиръ Яневъ: . . . произхожда отъ неразбиране докъде стига държавната намѣса въ професионалния животъ и откъде започва автономниятъ професионаленъ животъ. Ето въ този пунктъ ние бихме могли да намѣримъ значително основание за критики. Но азъ питамъ: мѣчно ли е да бѣде поправенъ, да бѣде отстраненъ този дефектъ? Не е мѣчно. Директивитѣ, които ще бѣдатъ дадени отъ правителството, препоръжитѣ, които ще бѣдатъ направени отъ Народното събрание въ това отношение, ще бѣдатъ мѣродавни, за да се поправятъ сторенитѣ грѣшки.

Г-да народни представители! Ние имаме една дирекция за професинтъ, имаме ново трудово законодателство, имаме трудово професионално право, което има много голѣма важностъ и което е нѣщо ново за нашия вътрешенъ, професионаленъ и икономически животъ.

Най-после имаме една нова система на колективни трудови договори, която система поставя конфликтитѣ между труда и капитала, между професионалнитѣ интереси на работодателя и наемодателя на свършено друга база, въ която държавната намѣса се чувствува силно и тази държавна намѣса се предполага да е синтезъ отъ интереситѣ на тия съсловия, на тия професии.

Разбира се, въ сключването на колективнитѣ трудови договори имаше и грѣшки. Тия колективни трудови договори, понеже бѣха нѣщо ново, понеже сѣ заети отъ чужди законодателства и понеже идеолозитѣ на тия колективни трудови договори не всѣкога бѣха хора отъ практическия животъ, които познаватъ нашия стопански животъ, дойдохме до абсурдни конфликти, които трѣбваше да разрешава, съгласно закона, Министерскиятъ съветъ. Тѣзи конфликти можеха да бѣдатъ спестени, защото даваха недобро отражение върху самия професионаленъ животъ. Регламентациитѣ на колективния трудовъ договоръ, на всѣки случай, играятъ важна роля, при която намѣсата на държавата, защитата отъ държавата на икономически слабия се чувствува, мимо всички грѣшки, които могатъ да бѣдатъ отбелязани, и които не е срамно да бѣдатъ признати.

Това, г-да, е нѣщо ново и то е провеждането принципа на намѣсата на държавата като арбитъръ въ трудовитѣ конфликти, на намѣсата на държавата въ стопанството.

Г-да народни представители! Тоя комплексъ отъ въпроси има отношение къмъ всички ония сложни поминични проблеми, съ които живѣе българскиятъ гражданинъ, и, следователно, тия въпроси еднакво интересуватъ и работодатели, и еснафи, и държавни служители, и работници. Това е областъ, въ която трѣбва добре да се поработи и, главно, да постигнемъ пригаждане на доктрината, на теорията за трудовото законодателство, на принципа на колективния трудовъ договоръ къмъ реалнитѣ условия на българския животъ.

Тия различни разбирания, които се обдържуватъ въ икономическия животъ, г-да народни представители, ще дойдатъ и въ Народното събрание и ще се поставятъ предъ законодателството. Българскиятъ Парламентъ ще бѣде поставенъ предъ важна задача — да бѣде арбитъръ въ законодателството, да синтезира противоречивитѣ интереси. Парламентътъ сѣщо така трѣбва и ще върви по златната срѣда, както бѣше казалъ г-нъ Калфовъ въ неговата речъ. Мене ми се чини, че тия конфликти между професионалнитѣ и класовитѣ интереси, отъ една страна, и общонароднитѣ интереси, отъ друга, ще бѣдатъ изживявани въ съзнанието на народния представителъ днесъ по-лесно, отколкото въ миналото, защото народниятъ представителъ ще търси компонентната на частния и на об-

ция интересъ. И това ще стане под моралния контрол на депутатската съвест. Азъ мисля, че при днешната система, да се търси компромисното разрешение, тая задача е по-лесно разрешима отъ днешния Парламентъ, отколкото бѣше разрешима отъ по-ранешния Парламентъ.

Единъ другъ законъ, който засѣга структурата на безпартийния режимъ, г-да народни представители, е законътъ за избиране народни представители, доколкото той отрича на партията правото да разпорежда съ кандидатните листи и установява системата на личните кандидатури.

Г-да народни представители! Наистина, нѣщо съвършено ново е системата на личните кандидатури, различна отъ онази, която имаме въ миналото. Могатъ да се правятъ критики и бележки върху системата на личните кандидатури. Тия бележки азъ съмъ готовъ да ги пренебрежамъ. Действително, има какво да се възрази и по сегашната система, но азъ не мога да се предпазя отъ изкушението да напомня дефектите на старата система, при която централното бюро или централниятъ комитетъ разпореждаше съ депутатските мѣста. Това бѣше една система, която изхвърляше отъ Парламента и отъ активно политическо проявление много хора, които бѣха неудобни на партийните ръководства. Азъ мога да ви посоча имена на известни наши общественици, стояли въ дѣло, или стояли въ дѣсно, които презъ цялия си животъ водѣха борби срещу катерияния духъ на партийните, които воюваха срещу фаворизацията на отдѣлни лица, провеждана отъ централните ръководства на политическите партии, и, следователно, не съмъ много наклоненъ да заплача за тая система, отъ която сѣ страдали мнозина само защото сѣ имали въ много случаи доблестта да мислятъ не тъй, както мислятъ тѣхните шефове. И поради това азъ намирамъ, че промѣната, която донесе новиятъ избирателенъ законъ, има редица предимства и тия предимства могатъ да бѣдатъ още повече засилени чрезъ подобрене на закона.

Г-да народни представители! Днешната безпартийна властъ има свободата и възможността да обхване всички области на управлението, стига да бѣде правителството проникнато и вдъхновявано отъ грижата да даде нѣщо по-добро, да даде едно управление, което отговаря на вътрешните нужди на държавата. Днешното управление се стреми да даде нѣщо трайно, а същевременно да отговори и на редица актуални нужди.

Г-да народни представители! Дохождамъ до другъ интересенъ проблемъ. Той е: управлението при нормално време и управлението при ненормално време. Ние имаме днесъ единъ съвършено ненормални условия на държавенъ и общественъ животъ. И тия ненормални условия сѣ не само за насъ. Има ги въ цялия свѣтъ. Азъ искамъ да ви занимамъ съ въпроситъ на нашето вътрешно управление при положението на война, макаръ ненамѣсени въ нея, при ненормалните условия, въ които сѣ поставени днесъ. И ми се чини, че нѣма по-добъръ начинъ да провъедемъ дали ние сме на правъ пътъ, или сме на погрѣшенъ пътъ, освенъ ако сравнимъ нашето управление съ управлението на авторитарните и демократичните държави при днешното време, при сегашните ненормални условия. Този малъкъ прегледъ ще ми позволите, за да хвърля сѣбѣ върху това, кое е и кое не е приспѣло на нашитъ български условия днесъ.

Г-да народни представители! При тия ненормални условия, при които живѣе днесъ Европа, какво управление иматъ авторитарните държави? Преди всичко въ авторитарните държави се забелязва, безспорно, отслабване на партийното влияние за смѣтка на общонационалните концепции. Така е въ Русия. Въ Русия отъ дълги години управлението е на комунистическата партия. Прочетете днесъ в „Известия“, който се получава въ България, и вие ще видите, въ току що произведенитъ избори за окръжни съвети, локални депутатски избори, е проведена системата на компромисъ между комунистическата партия и безпартийните. Защо е това така? Защо е измѣстена комунистическата партия като единственъ двигателенъ факторъ на живота въ Русия, защо тоя факторъ е допълненъ съ хора, които стоятъ вънъ отъ партията? Несъмнено, това е тенденцията въ тази сѣ генерис авторитарна държава, въ която управлението чувствува, че ако се опира изключително само на една политическа партия, каквато е комунистическата, болшевишката, голѣма частъ отъ народа ще остане вънъ отъ обсега на управлението и не ще му даде подкрепата си. Прочее, тази тенденция не е съвсемъ нова. А руската държава, която има голѣми задачи — тѣ

сѣ известни — има нужда отъ пълната сплотеностъ на всички руско-съветски граждани. И ето, ние виждаме, че привилегията, която бѣше дадена на комунистическата партия само тя да участвува въ изборитъ, се жертвува въ името на сплотяването на безпартийните граждани съ партийните.

Да погледнемъ Германия. Въ Германия режимътъ е претърпѣлъ значителни промѣни, откакто събитията въ Европа станаха така голѣми. Въ Германия е учредена една цивилна защита и едно военно стопанство, подчинени абсолютно на военното ръководство. Въ Германия сѣ въ сила, при тия събития, мировременните генерални пълномощия, дадени за управлението и за стопанството. Въ Германия има единъ абсолютно дирижиранъ печатъ; докато трае войната функционира извънреденъ министерски съветъ за държавната отбрана, отговоренъ само предъ Фюрера, съ право да издава наредби съ силата на закони. Лозунгътъ, който се излъчва отъ тая система, е опростотворяване функциитъ на управлението, засилване вътрешната дисциплина и отстраняване на ония въпроси, които може да предизвикатъ разногласие срѣдъ народа, включително и на парливата расистска проблема.

Какво става въ Италия? Положението и тамъ е аналогично. И тамъ се забелязва тенденция къмъ концентриране на властитъ, една тенденция, която има за целъ да обедини нацията, за да бѣде тя готова активна сила задъ фронта на външната политика, а въ въюващите държави да бѣде нацията готова въ тила на армията.

Въ демократическите държави, г-да, нѣкои отъ които се воюваха, а други невоюваха, се забелязватъ също така нѣкои нови нѣща, които заслужаватъ да бѣдатъ видѣни, които заслужаватъ да бѣдатъ разбрани, за да можемъ въ свѣтлината на тѣхното да видимъ нашето. Тукъ се забелязва засилване правата на изпълнителната властъ. Тукъ се стига до пълномощия, давани отъ Парламента на изпълнителната властъ.

Контролата върху стопанството, апаратътъ на гражданската мобилизация — това е една нова организация въ управлението, подчинена на изключителните условия на живота, подчинена на изключителните условия, които създава войната. Въ демократичните държави се забелязва специално пригаждане на закона за печата къмъ нуждитъ на войната, къмъ военната конюнктура и то не само въ демократическите държави, които воюваха, но и въ демократическите държави, които сѣ неутрални.

Г-да народни представители! Понеже все за демократизъмъ говоримъ, нека видимъ въ Франция какви промѣни претърпѣ законътъ за печата още въ 1938 г., когато започна фазата на голѣмитъ събития.

Измѣнението на закона за печата стана на 4 октомври 1938 г. Измѣнението се членове 32, 33 и 60 отъ закона за печата. Въ мотивитъ къмъ законопроекта за измѣнение на тия членове отъ закона за печата е казано: „Всичко, което предизвиква омраза и противопоставя единъ срещу другъ французките граждани, се смѣта за предателство. Запаването на обществената свобода трѣбва да се съобразява съ запаването на колективните интереси. Нито една причина — расова или религиозна, не трѣбва да бѣде прѣчка за равенството на гражданитъ. Нито единъ фактъ, който произхожда отъ наследствени и държавни съображения, не може да се противопостави на равенството на гражданитъ и не може да обиджа чувствата на братство, които обединяватъ всички членове на французките семейства. Националниятъ колективитетъ е прѣко заинтересуванъ да попрѣчи на всички опити за разединение и несъгласие, на всичко, което може да предизвиква омраза между французитъ“.

Г-да народни представители! Това май не се покрива съ демократическите схващания, не подхожда формално на демократичното законодателство, което имаше Франция преди войната, преди настѣпването на тия свѣтвини събития.

Въ демократичните държави се вижда организирането на една нова институция, активизирана и съ съответни органи — министерство на пропагандата. Тамъ имаме и друга една проява: на политическите свободи на гражданитъ се противопоставятъ мѣрките, които изпълнителната властъ въ Франция взема срещу французката комунистическа партия, обявена вънъ отъ законитъ, и нейните депутати бѣха преследвани. Ако може да бѣде поддържана тезата, че въ нормални и въ ненормални времена ние ще си останемъ еднакво съ нашитъ възгледи за абсолютната гражданска и политическа свобода, трѣбваше въ страната на класическия демократизъмъ да бѣдатъ отъ

речени подобни репресални мърки срещу французките граждани, срещу французките политици, противници на политиката, която следва г-нъ Даладие. Ние виждаме неизбежното пригаждане към условията на живота, към събитията, които са изключителни и които оказват влияние върху самото законодателство и върху характера и същността на вътрешното управление.

Г-да народни представители! Да надникнем и въ невоюващите демократически страни, въ неутралните държави. И тамъ ще намеримъ ограничения на гражданските и лични свободи. Така е и въ демократична Швейцария. Същият мърки виждаме да се взематъ и въ Холандия, и въ други държави, които са въ обсега на днешните събития. Тенденцията, която е обнародвана тамъ, е къмъ ограничаване на свободите, къмъ засилване контрола върху цялостния стопански животъ и, по-специално, къмъ атакуване спекулата и ограничаване печалбите. И тукъ лозунгътъ е пакъ същиятъ: вътрешно единство!

При тия тенденции въ вътрешната политика на авторитарните и демократичните държави, нека видимъ какви са тенденциите въ нашата вътрешна политика и да ги преценимъ по-обективно, по-добросъвестно, безъ да влагаме въ нашата оценка своите съображения лични, групови или своите стари възгледи.

Г-да народни представители! Няма споръ върху това, че въ България имаме не положение на война, а една военна конюнктура. Ние не сме мобилизирани, не носимъ шинели на гърбовете си, но се намираме въ единъ важенъ, изключителенъ психологически моментъ, въ който постепенно, по силата на едни необходиминости, създадени около насъ, гражданиятъ се трансформира въ войникъ. Това е единъ важенъ психологически моментъ, който ни подсказва и обяснява не само настроенята въ народа, но обяснява и мърките, които управлението взема съ огледъ на това изключително външно положение.

Г-да народни представители! По силата на външните условия, за които ще говоря малко по-късно, взети са предпазни военни мърки. Стана нужда да бъдатъ свикани подъ знамената доста граждани, освободени въ миналото отъ военна служба, на обучение. Създава се и ще се създаде една гражданска мобилизация. Става нужда отъ запасаване на армията. Ставатъ тежки материални разходи, които обременяватъ данъкоплатеца. Поематъ се разходи за повече години, а не само за една. Вие помнете завчера, че на основание членове 125 и 126 отъ конституцията, Народното събрание бѣ сезирано да одобри разходи, за които се предвижда да бъдатъ покрити въ три, четири и повече години.

При новата конюнктура, политическа и военна, станаха промѣни и въ нашата външна търговия, въ нашето стопанство, изразени въ новите, търговски спогодби, за които се говори въ нашия отговоръ на тронното слово.

Така, въ кѣсо време бѣше сключена търговска спогодба съ Съветска Русия, бѣха сключени или подновени търговските ни спогодби съ Италия, съ Испания и съ Унгария. Нищо чудно. И въ миналото това е било право, а същевременно и задължение на държавата. Има, обаче, нѣщо, което само нагледъ е чудно въ случая. Отношенията съ Съветска Русия, които допреди нѣколко месеца бѣха само лоялни, прилични, но стопански незадълбочени, се замѣниха съ отношения стопански активни и приятелски. Предубеждението на догмата отпадна, за да излезе на по-преденъ планъ нуждата на държавата. А тая нужда се състоеше въ това, България да намери нови възможности да пласира своите стоки, защото търговските пѣтища са застрашени, защото условията на войната поставиха при нови мъжнотии нашата външна търговия, както е поставена въобще при тежки условия международната търговия днесъ.

Държавата е длъжна да се пригоди и се пригажда. Това е нѣщо действително не много ново, но е едно указание, че българската държава, бидейки неутрална, следвайки политика на миръ, се отнася съ грижа къмъ българското стопанство, защото на българина, който не е мобилизиранъ и не носи шинелъ, тежи задачата да работи, да създава блага, да произвежда и да изнася. Разбира се, условията за външната търговия днесъ са други и държавата бърза да се приспособи къмъ тѣзи условия.

И у насъ са взети редица вътрешни стопански мърки, които засѣгатъ производството и вътрешната търговия, засѣгатъ и контролата върху търговията. И тукъ има нѣщо изключително и на пръвъ погледъ може би нередно. И тукъ има известни мѣроприятия, известни полицейски

мърки, наложени отъ условията на живота и съобразени съ нуждите на хората. Преследва се спекулата и се преследва по единъ необичаенъ начинъ. Ние бихме могли като правници да критикуваме и да отричаме нѣкои отъ тѣзи мѣроприятия на изпълнителната властъ, защото нашето правно чувство може би е засегнато, но като граждани ние не можемъ да не се солидаризираме съ опита на изпълнителната властъ да тури спекуланта на заслуженото мѣсто, пожелавайки, разбира се, да няма злоупотребления, да не се шаблонизиратъ тия мърки и да не страдатъ хора, които фактически не са провинени. Но цялѣтъ български народъ живѣе съ чувството, че днешното време не позволява да се върши спекула, че днешното време е най-неподходящото да се отстояватъ лични, егоистични интереси и да се трупатъ печалби. Безъ съмнение, това чувство има народътъ къмъ мърките, които се взематъ. Тѣзи мърки вчера, при друго международно положение, щѣха да извикатъ буря отъ негодуване, обаче тѣ днесъ се одобряватъ.

Г-да народни представители! Дохождамъ до целесъобразността на известни мърки, които идватъ да дадатъ характеристика на режима. Поставя се въпросъ, който е извънредно много интересенъ. Тоя въпросъ е: има ли желание днешната безпартийна властъ, респ. днешното управление да върши безогледно реформаторство, или то се стреми чрезъ своята законодателна дейностъ и чрезъ своите административни и изпълнителни действия да отговори само на върховните държавни нужди? Безспоренъ народенъ интересъ е да имаме едно стабилно управление, да имаме максимално единодушие. Азъ мисля, че българското управление, изпълнителната властъ, правителството, вчерашно и днешно, не се стреми къмъ друго, освенъ да постави въ днешното изключително време държавата надъ всичко, да провъзгласи, че единството е една върховна нужда на нацията и че при това единство дребните частни интереси трѣбва да отпадатъ. Лозунгътъ за единство, обаче, се атакува, но се атакува не по същина, а по форма. Хората съ партийни концепции не отричатъ единството; даже тѣ първи говорятъ за него, но въ желанието си да останатъ тамъ, гдето са били въ миналото, да останатъ върни на своите стари схващания, чрезъ своите действия тѣ фактически не допринасятъ нищо за това единство. И тукъ именно ние се намираме въ едно разногласие, което не бива да съществува въ днешното изключително време, въ което се намира държавата, въ което се намира и свѣтътъ.

Г-да народни представители! Ако речемъ да обобщимъ какви тенденции се очертаватъ въ нашата изпълнителна властъ, ще трѣбва да признаемъ, че изпълнителната властъ у насъ е преди всичко засилена и че е продължена до периферията на държавата. Чрезъ назначаемия кметъ изпълнителната властъ стига до българското село. И това има дълбокъ смисълъ, защото властта въ такова едно време трѣбва да бѣде чувствувана и въ периферията на държавата.

Освенъ това ние виждаме държавната полиция да има по-голямъ роля. Могатъ да се правятъ възражения по законъ за държавната полиция — азъ съмъ готовъ, а и всеки народенъ представител е готовъ, когато законътъ за държавната полиция бѣде сложенъ на разглеждане, да го поправимъ — но несъмнено е, че държавната полиция стои днесъ на по-голяма висота и е по-активна днесъ, отколкото бѣше въ миналото.

Освенъ това, ние имаме едно систематично пригаждане на законодателството на страната къмъ военната конюнктура. И това пригаждане идва да отговори на редовните и нормални нужди на държавата и на народа при сегашното положение. Специално въ областта на стопанството започна по-активна стопанска политика. Нямаме, обаче, едно нѣщо — нѣмаме планъ, за който често пъти е говорено. Добива се впечатление, че въ стопанската област нѣмаме това, което е желателно да го имаме, нѣмаме единъ планъ, който да хармонизира интереситъ на земеделското стопанство съ интереситъ на индустриалното стопанство, нѣмаме планъ, въ който да се отразява предвидливостта на държавата, а не по хрумване на отдѣлни ръководители и началници на отдѣления въ различните министерства да се законодателятсва. Ето една нова задача. Тая задача трѣбва да бѣде разрешена и убеденъ съмъ, че тя ще ангажира доста грижи на нашия Парламентъ и на стопанските министерства.

Г-да народни представители! Въ областта на стопанството, особено въ областта на земеделското стопанство, азъ бихъ могълъ да отбележа единъ интересенъ моментъ въ връзка съ новото положение на пазаритѣ, които интересуватъ българското стопанство. Несъмнено, ние ще имаме едни производствени задачи, които да ни нагледатъ

към промънът на пазара при днешната военна конюнктура. Намъ ще се наложи да произвеждаме онова, което се търси на пазара. Необходимо е, обаче, да се направи и друго нѣщо, което е също така важно, а именно да се пристъпи към създаване на технически възможности за консервиране на земеделските произведения, към създаване на силози, на елеватори, на складове и пр., защото въ сурово състояние не можем да изнесемъ всичко, което произвежда българското земеделско стопанство. Тръбва да се пригоди нашето земеделско стопанство да може да запазва своите продукти и по този начинъ въ добрия моментъ да могатъ да бъдатъ изнесени, да бъдатъ продадени на армията, които сѫ главниятъ консуматоръ на тези произведения.

Освенъ за цени и за пазари, важенъ въпросъ сѫ отношенията, които се създаватъ въ самото национално стопанство — между частнитъ, кооперативнитъ и държавнитъ стопански предприятия. И тукъ има доста голѣми недоразумения, г-да народни представители. Макарь да съмъ се занимавалъ съ икономически въпроси, азъ не зная да има нѣкъде по свѣта едно стопанство, което да е еднотипно, да бъде само кооперативно, само частно, само капиталистическо или само държавно. Стопанскитъ системи винаги сѫ смѣсени, въ тяхъ винаги се забелязва една мозаичност и тя е неизбежна. Дори въ Съветска Русия, където стопанството е типизирано, и тамъ има малки островчета на кооперативни инициативи, и тамъ има слаби белези на стопанска мозаичност. У насъ виждаме ролята на българската кооперация недостатъчно да се преценява отъ известни срѣди, и обратно: въ други срѣди българскиятъ търговецъ да бъде, дѣйствиелно, сто на сто, отричанъ. Много търговци виждатъ въ кооперацията едно зло, което не отговаря на никакви обществени нужди. Отъ нѣкои кооперативни срѣди пъкъ се смѣта, че търговецътъ не върши абсолютно никаква полезна стопанска функция, което, фактически, е невѣрно. Въ такива времена, въ каквито живѣемъ, задачата е да съгласуваме секторитъ на общественото и на частното стопанство съ ония държавни стопански мѣрприятия, които съществуватъ отъ миналото и сѫ една специфичност на българското стопанство и на българската държава, да използваме максималнитъ ползи, които стопанскитъ системи могатъ да ни дадатъ, за да имаме едно активно стопанство, защото стопанството е, върху което се крепи държавата, защото върху стопанскитъ прояви можемъ да градимъ благосъстоянието на народа и силата на държавата. (Ръкоплъскания)

Въ областта на кредита е същото. Вие чувате да се говори, че банкеритъ сѫ носители само на зло, Г-да народни представители! Кредитътъ играе огромна роля въ икономическия животъ на държавата, на народа. Частенъ или общественъ, впрегнатъ въ обществена служба, той е полезенъ и затова, ако трѣбва и е позволено да се направи едно пожелание, то е, че всички ония прѣчки, които разколебаватъ кредита, трѣбва да бъдатъ премахнати. Има въпроси, които сѫ сложени на разрешение. Въ това отношение ние не можемъ да премълчимъ, напримеръ, мѣжноститъ, въ които сѫ поставени редица кредитни кооперативни предприятия, измѣчвани отъ това прословуто плащане 3% лихва на облигациитъ отъ Погасителната каса, когато би трѣбвало българскитъ кооперативни кредитни предприятия да бъдатъ поставени при еднакви условия съ останалитъ носители на облигации, които получаватъ 5%. Това е въпросъ, който трѣбва да разрешимъ, не за да задоволимъ известни кооперации, но въ интересъ на националното стопанство на България и за оздравяване на кредитнитъ кооперативи, които сѫ въ услуга на поминѣка на българското население и особено на малоимотното и безимотното. Кредитътъ трѣбва да бъде стегнатъ, здравъ и да бъде въ услуга на общитъ интереси на държавата.

Не искамъ да говоря подробно за финансовитъ мѣрки и за данъчната политика. Ако, обаче, е позволено да се направи една малка препорѣка въ областта на нашата финансова и данъчна политика, тя е, че ще бъдатъ задоволени и трѣбва да бъдатъ задоволени нуждитъ на държавата, но да не се забравя, че въ днешно време пакъ държавнитъ икономии сѫ единъ много правилненъ, много полезенъ принципъ, защото никой не бива да си въобразява, че ресурситъ на българскитъ данъкоплатци сѫ неограничени и че всичко, което се пожелае или хрумне нѣкому, трѣбва да бъде дадено. (Ръкоплъскания) Вие чухте г-нъ министъра на финанситъ, който каза, че днешното време не е благоприятно да се отива къмъ цѣлостно измѣнение на нашата данъчна и финансова система. Такива голѣми реформи не сѫ за сега. Обаче всички грѣшки, които сѫ отбелязани при прилагането на сега действу-

ващитъ закони, ще трѣбва да бъдатъ отстранени, за да може и въ данъчната система да има наложително пригаждане къмъ плателскитъ възможности на българскитъ граждани, да има една приемственост, да се търси онова, което е най-важно, за да бъде задоволено, а следъ това да се отива къмъ онова, което е по-маловажно.

Г-да народни представители! Най-после дохождамъ до една функция, която има народното представителство. Това е така наречениятъ парламентаренъ контролъ. Този парламентаренъ контролъ е също така интересна проблема, която трѣбва да бъде разгледана при условията, при които днесъ функционира българската държава, и при условията на тази полувоенна конюнктура у насъ.

Какъвъ трѣбва да бъде парламентарниятъ контролъ? Това е единъ въпросъ, разрешенъ отъ нашата конституция, въ членове 105, 106 и 107, въ които ясно е определено по какъвъ начинъ изпълнителната властъ може да бъде контролирана отъ Народното събрание. Но по моето лично мѣнение, проблемата за парламентарния контролъ надъ управлението не е получила правилно и изчерпателно разрешение. Това че имашъ право да отправяш питане къмъ единъ министъръ по нѣкой въпросъ — напримеръ, че еди-кой си околийски управителъ направилъ това и това, или еди-кой си агрономъ направилъ това и това — това е нищо. Това е много недостатъчно, за да се смѣне, че Парламентътъ упражнява нѣкакъвъ контролъ върху управлението. Интерпелациитъ сѫ играли известна дебатна роля, но много малко случаи имаме чрезъ интерпелации да сѫ сваляни правителства. Малко такива случаи има и въ българския политически животъ. Ефикасността на контролата зависи, безспорно, отъ Народното събрание, зависи до голѣма степенъ отъ правилното разбиране на народнитъ представители. Не е достатъчно да има едно право по конституцията; по-важно е да знае какъ да го упражни, за да чувства изпълнителната властъ, че има едно длително Народно събрание, което се отнася сериозно къмъ въпроситъ на управлението и което Народно събрание, безъ да абдикира отъ правата си, безъ да създава излишни мѣжнотии на изпълнителната властъ, бли за това, което се върши въ управлението. Менъ ми се чини, че сега сме въ по-благоприятно положение. Защо? Затова защото имаме едно правителство, което да се опира на едно партийно мнозинство, и когато сѫ сложатъ нѣкои чепати, нѣкои мѣчни въпроси, да се апелира къмъ партийната дисциплина; или когато загати нѣкой министъръ, да се апелира къмъ дисциплината на мнозинството и на всѣка цена да бъде спасена честта на този министъръ, който не е съумѣлъ да проведе консеквентно една политика или мѣрприятие, възложено му отъ Министерския съветъ. При безпартийния парламентъ народнитъ представители иматъ по-голѣма свобода, но, разбира се, иматъ и по-голѣма отговорност. И азъ мисля, че ние сме наистина при по-благоприятни условия да упражняваме контролъ, безъ да ни спира партийна дисциплина, безъ да ни смущаватъ ангажименти къмъ този или оня министъръ. Но това може да стане, когато чувството на отговорност у насъ, народнитъ представители, е достатъчно високо, когато ние се въодушевяваме отъ доброто желание да направимъ добро, да не създадемъ излишни мѣжнотии на изпълнителната властъ.

Г-да народни представители! Г-нъ Мушановъ каза, че нѣщо липсва въ днешния режимъ — липсва му ентусиазъмъ. Безспорно, едно отъ условията, за да имаме добро вътрешно управление, е да има ентусиазъмъ. Едно отъ условията е, дѣлата на едно правителство, дейността на едно народно събрание да извикватъ ентусиазъмъ, да извикватъ същевременно довърши. Азъ мисля, че това пожелание, което се прави отъ тукъ и тамъ, е добро пожелание. Но за да създадемъ условия за ентусиазъмъ, за да създадемъ благоразположение на народа къмъ това което прави Народното събрание, нѣма никакви прѣчки. Не сме спънати отъ никакви прѣчки, зависи само отъ насъ, зависи отъ съзнанието на изпълнителната властъ, която, като чувствава нуждитъ, да върви къмъ тяхното задоволяване и обществено да мотивира мѣрприятията на управлението. Ако тя може обществено да ги мотивира, нѣма съмнение, че управлението нѣма да остане само една техника, то ще остави впечатление, то ще мобилизира общественитъ симпатии. За това прѣчки нѣма, то би могло да се постигне.

Г-да народни представители! За постигане на тази задача Парламентътъ, заедно съ управлението, е длъженъ да покаже едно широко и дълбоко разбиране на държавнитъ нужди, да види недѣжитъ на режима и да способствува за тяхното преодоляване.

Една от причините, на която основателно или неоснователно могат да се спрат опъзи, които констатираме, че няма ентусиазъм, това е ограничението на гражданските и политическите свободи, към което много общественици, много обществени сфери са твърде много чувствителни. Г-да народни представители, наистина, и по мое мнение, и по мнението на мнозина от вас, в някои сфери липсва правилно отношение към проблемата за гражданските и политическите свободи при конюнктурата на войната. Касае се за контролата върху печата, като една дирижировка на този печат, често пъти неправилно провеждана, създаваща маса тресения. Нека да бъдем наясно. От примѣра, който имаме във Франция, от това, което имаме във други демократични държави, ние дойдохме до убеждението, че действително никъде по света, във никоя воюваща или неутрална държава няма една абсолютна свобода на печата и на събранията. Азъ мисля, че не е много сериозно да се поддържа тезата, че въ този момент, при тази военна конюнктура, би могло във България да се върнем към една неограничена свобода на печата и на събранията. Г-да народни представители, много би било любопитно да се види, тѣзи, които поддържат тезата за неограничена свобода на печата и на съвото, ако биха били на отсрещната маса (Сочи министерската маса), какъ биха процедирали и биха ли позволили да се пише върху всичко, да пише кой както знае; биха ли позволили, тъй както бѣше нѣкога, по улици, по стѣни и мѣдани да се вдигат трибуни въ единъ момент, когато цѣлата нация е на шрекъ, когато ние не знаемъ какво ще дойде утре. Азъ мисля, че първи тѣ ще оставятъ теоретичното отношение къмъ проблемата за свободата и ще погледнатъ практически на нея, ще бждатъ принудени да взематъ тия мѣрки, които се взематъ днесъ. Другъ е въпросътъ да се рационализира тази контрола, да се оразуми. Азъ не мога да бжда отъ тѣзи, които теоретически и практически защитаватъ една система на контрола върху печата която граничи до абсурди и до явни нецелесъобразности. Въ това отношение може да ни бжде извънредно полезенъ примѣрътъ и въ демократичните, и въ авторитарните държави. Контролата може да се изрази въ даване постоянно на инструкции, а не въ даване на общи инструкции, каквито сѣ дадени по силата на закона за контрола върху печата отъ 1938 г. Трѣбва да бждатъ постоянно инструктирани хората, които пишатъ, чрезъ специалната служба. И азъ мисля, че пожеланията, които тукъ-тамъ се изказаха, се чувствуватъ отъ отговорното правителство и сѣмъ убѣденъ, че ще бжде направено, което е възможно да се направи, а именно, да се оразуми тази служба, да се направи повече приемлива, като не се изпускатъ изпредвидъ интереситъ на държавата въ такова едно време, за да няма необуздани писания, да няма кой каквото му скимне да пише, защото го няма нито въ класическите страни на демокрацията, нито въ авторитарните държави. Изключение, следователно, и ние не можемъ да правимъ.

Липсва и друго нѣщо, което се отбеляза като съществена липса отъ тия, които говориха, и което е единъ дефектъ изобщо на нашата стопанска политика презъ безпартийния режимъ, при условията, при които живѣе днесъ България. Това е, че въ управлението, и особено въ стопанските ресори на управлението, липсва единство въ провеждане мѣроприятията на изключителната власт. Г-да народни представители, нека бжда по-конкретенъ. У насъ не веднажъ и не два пъти въ миналото е имало съткновение между единъ ресоръ и другъ ресоръ, които провеждатъ стопанска политика. У насъ въ миналото е имало Министерство на търговията, възглавявано, да кажемъ, отъ единъ търговецъ, който не признава друга по-важна задача, освенъ чрезъ своя ресоръ да бжде въ услуга на търговското съсловие.

Никола Василевъ: Кой създаде закона за колективните трудови договори?

Докладчикъ Сотиръ Яневъ: Азъ не визирамъ лица. Утре министъръ може да бжде човекъ, който излиза отъ кооперативните сфери, да речемъ, и той да провежда стопанската и търговска политика. Позволено ли му е да игнорира всичко, което е извънъ кооперацията, да провежда една политика въ разрѣзъ съ политиката на Министерството на финансите и на Министерството на земедѣлието? Азъ говоря принципно, говоря съ огледъ на известни факти, които нѣмамъ време да изнеса и разгледамъ. Редно ли ще бжде, отъ друга страна, Министерството на земедѣлието, което е по-близо до стопанските интереси на земедѣлския народъ, да очертава една поли-

тика на изключително ориентиране къмъ тия интереси, пренебрегвайки другите стопански съсловия? Г-да народни представители, естествено е, че Министерството на земедѣлието, като по-близо до земедѣлните стопани, ще тегли чертата къмъ интереситъ на тия стопани. Споръ няма въ това. Обаче това, което условията налагатъ, е да се съгласуватъ усилията на отделните стопански министерства, за да се добие една сръдна линия и да се каже, че държавата въ областта на стопанството толерира има предвидъ интереситъ на цѣлото стопанство, а не само частични интереси. Това е отъ много голямо значение, защото ако това не стане, има опасностъ едно министерство да се етаблира като представител само на икономически слабите. Единъ министъръ — не говоря за г-нъ Багряновъ, може да бжде другъ — може да почне да атакува оня министъръ на финансите, който пъкъ държи за интереситъ на банкеритъ, и ще се създаде поводъ за вътрешни съткновения, които не сѣ полезни за управлението, които на всѣка цена трѣбва да бждатъ избѣгнати.

Г-да народни представители! Ще се спра на още единъ въпросъ, за да свърша съ вътрешната политика. Този въпросъ е следниятъ. Съвременната, модерната държава е подхвърлена на редица организационни и идеологични трансформации. Отъ много години у насъ, пъкъ и въ чужбина, се живѣе при едни условия, при които държавните системи сѣ въ криза. Кризата въ държавните системи отговаря на едни специални икономически и психологически условия.

Но, г-да народни представители, нашата, българската държава измѣнила ли се е въ нѣщо, не е ли тя останала пакъ една политическа държава? Тя не е станала съсловна и няма да стане съсловна. Но много е интересно да се знае, дали у насъ министерската отговорност е замѣнена или измѣнена съ нѣщо, поради това, че имаме една нова, безпартийна система? Г-да народни представители! Министерската отговорност у насъ не е замѣнена съ авторитарното държавно ръководство, и ние сме си една такава демократична държава, каквато си бѣхме въ миналото.

Има нѣщо, обаче, което е по-ново, има нѣщо, което е интересно и което не може да бжде избѣгнато да бжде дебатирано. То е голѣмиятъ въпросъ: администрирането на държавата и политическото ръководство на народа покриватъ ли се? По този въпросъ вие чухте критика, вие чухте г-нъ Мушановъ, вие чухте г-нъ Цанковъ, подхвърли се, каза се: грѣшка е, че начело на управлението стоятъ не политически лица, че изключителната власт е комплектувана отъ хора, които администриратъ държавата, а липсватъ политически личности, и по този начинъ — искатъ да кажатъ господата и мисля, че правилно ги тълкувамъ — между администрирането на държавата и политическото ръководство на народа няма знака на равенството. Г-да народни представители! Това е действително единъ споръ, който има и теоретическа страна, има и чисто практическа страна. Теоретичниятъ споръ е именно: държавата ще усвои ли нормативната теория на Келсенъ, че държавното управление е повече една висша администрация на държавата, или ще отиде къмъ другото становище, което също така има научни представители въ лицето на авторитариститъ, като Шпанъ, като Колройтеръ и др., които възгледъ за управлението сѣ точно противни? Тѣ сѣмтатъ, че управлението е упражнение на една политическа власт, а не една обикновена администрация на държавата. Държавното управление, споредъ тѣхъ, е равнозначно на политическото ръководство на нацията, въ която всѣкога има единъ активенъ центъръ и една пасивна периферия. Това е теорията. На практика това значи: не трѣбва ли министерските функции да се съчетаятъ съ обществено-водаческия центъръ? Това е въпросътъ. Съ други думи: нормално ли ще бжде изключителната власт да бжде комплектувана изключително отъ хора, които могатъ да бждатъ блестящи администратори, но които политически не сѣ проявили, политически не сѣ живѣли, нѣматъ качества на политически водачи и не сѣ народни представители. Това е всъщностъ единъ основенъ въпросъ, това е една основна тема, върху която спороветъ сѣ безъ край, върху която спороветъ няма скоро да бждатъ изчерпани.

Г-да народни представители! Азъ мисля, че никъде, въ никоя система няма провеждане на единия и другия принципъ безъ компромиси. И въ авторитарните държави ние виждаме на министерските мѣста хора, които сѣ дошли като специалисти, защото държавата се нуждае отъ специалисти днесъ повече, отколкото въ миналото. Единъ добъръ специалистъ въ единъ ресоръ има много по-голяма стойностъ, отколкото единъ, който е игралъ каквато и да

е политическа роля във някой момент на едно движение, но който от ресора не разбира нищо. И, следователно, ние виждаме и тук съчетание на политическото ръководство, на политическото водачество със специалистите, и обратното. Имаме също така и в демократични държави сжия компромис, сжията смъс: и политически водачи, и специалисти, които достойно ръководят, администрират ресора и сж добри съветници на изпълнителната власт въ лицето, да кажем, на министър-председателя. Да се мисли, г-да народни представители, че у насъ ще създадемъ нъщо изключително, не такова, каквото е създадено въ другите държавни системи на Европа, това е една заблуда. И ние не можемъ да имаме като система непрекъснато на министерските мъста да стоятъ само хора, които сж минали презъ политическите школи и да отрецемъ ролята на специалистите, или обратно, да администриратъ държавата само лица, които сж специалисти по своите ресори, но които политически не сж живели. Въ това отношение компромисъ се налага от самия животъ. И мене ми се чини, че въпросътъ, който постави г-нъ Мушановъ, дали е целесъобразно депутати да ставатъ министри — едно ограничение, което г-нъ Мушановъ отрича — е единъ въпросъ, който ще бжде разрешенъ самъ отъ себе си съ течение на времето. Г-да народни представители! Парламентите и у насъ, и въ другите държави винаги сж експонирали известни политически лица, парламентите винаги сж били мъсто, където сж проявявани и дарбите, и компетентността. Може ли да се мисли, че този резервоаръ отъ будни политически личности, които иматъ общественъ капиталъ и които иматъ едно оформено държавно схващане, ще стоятъ винаги настрана и че управлението ще бжде запазено само за аполитичните специалисти? Тази теза, г-да народни представители, никой не я поддържа. И азъ съмъ убеденъ, че въ това отношение нуждите на държавата, изключителните условия на момента ще подсказатъ кога ще бжде нужно въ изпълнителната властъ да има депутати, да има и не-депутати.

Г-да народни представители! Промъната на лицата въ управлението е друга много важна критическа точка, която също така тръбва да спре за една минута нашето внимание. Ставатъ промъни на лица, ние имаме и конкретни случаи тукъ, сериозни поводи. Нека да спремъ вниманието си върху тоя проблемъ. Промъната на лицата въ управлението всъкога е предизвиквала известна криза. Тъзи промъни всъкога сж били критични моменти за отношенията между Парламента и правителството. Г-да народни представители! Големите събития държатъ на изпитание действията на управника. Понръшните стъпки, бездействието обнаружватъ конфликти между Парламента и правителството и идилитата за единството може въ всеки моментъ да изчезне. Безспорно, това е така. Когато единъ режимъ, обаче, е физиономията, когато единъ режимъ е обективизиранъ, промъната на лицата не засъга режима; промъната на лицата е единъ инцидентъ, който минава и замива, режимътъ остава. И въ това отношение, ако ние имаме вчера единъ интересенъ случай, за който тукъ се говори, утре ще имаме другъ. И въ оня моментъ, въ който режимътъ ще бжде обективизиранъ, утвърденъ и изясненъ, на насъ нъма да ни правятъ впечатление честите промъни на лицата. А когато промъните на лицата се наложатъ и налагатъ поради държавни нужди, поради това, да кажемъ, че единъ кабинетъ не е изпълнилъ своя дългъ, пропусналъ е да изпълни едно свое задължение, или пъкъ е провеждалъ или провежда една политика погръшна, несъмнено правото на Парламента ще дойде, това право на Парламента, да контролира и да каже своята дума, е налице. Сжщото може да бжде казано и по отношение на отдълния министъръ. Тукъ не е въпросъ дали Парламентътъ може да предизвика блямъ на едно правителство или на единъ министъръ. Тукъ не се касае до права, които Парламентътъ е ималъ и ги има, но Парламентътъ при всеки подобенъ актъ тръбва да мисли за своя престижъ, силно нахърненъ отъ миналото, и да мисли за страната, която не се нуждае отъ вътрешни политически кризи, които могатъ да омъжнятъ положението на държавата. И ако ние, като народни представители, имаме това съзнание и не желаемъ да създаваме, и не бива да създаваме, излишни вътрешни затруднения и търкания, ние ще нахърнимъ линията на разбирателството, и известни конфликти, които могатъ да бждатъ обнаружени отъ управлението, могатъ да бждатъ отстранени и по този начинъ дълото на управленето нъма да бжде затруднено, и България ще превъзмогва своите вътрешни мъчности съ успъхъ. Азъ не виждамъ, при нашите условия, при тоя Парламентъ и при сегашното правителство, този въпросъ да е актуаленъ. Мнозина, може би, сж обладани отъ едно

нетърпение. Въ това отношение нашата улица и нашето кафене сж крайно чувствителни и все имъ се ще да има по една свада въ Народното събрание и да има по една криза. Българското общество може да бжде сигурно, че на това любопитство за политически сензации българскиятъ Парламентъ нъма да отвори пътъ. (Ръкопляскания)

Последниятъ въпросъ, върху който азъ искамъ да спра вашето внимание, е въпросътъ за нашата външна политика, който въпросъ обхваща доста текстове въ отговора на тронното слово.

Г-да народни представители! Нашата външна политика е действително изразена въ текста на отговора на тронното слово. Нъма съмнение, че България днесъ е на фронта на външната политика. Първата задача, която е поставена на насъ, е да се разграничатъ въ областта на външната политика функциите на изпълнителната властъ и тъзи на Парламента, съгласно конституцията и съгласно практиката. Втората задача, споредъ мене, е: да се поясни защо нашата външна политика следва сегашния си курсъ на спокоенъ реализъмъ и отъ какви предпоставки тя е обусловена? Г-да народни представители! Бъгдо ще отговоримъ и на двата въпроса. Искамъ да ви спомня, обаче, думите на Жуль Камбонъ, който почина въ 1935 г. Той, като говори за съдбата на държавите, за външната политика и за дипломатията, казва следните интересни думи: „Съдбата на една държава се обуславя отъ закони, които човъшката властъ не може да промъни. Географията налага своите закони надъ онова, което става. Изкуството на дипломата се състои главно въ опознаването и разясняването на тази закономерностъ. Възгледите на дипломата тръбва да бждатъ изградени върху тъзи реалности, и на споредъ тъзи възгледъ той тръбва да действа винаги въ границите, които се определятъ отъ обстоятелствата и отъ правитъ на времето. Формите на управлението на единъ народъ почти не могатъ да измънятъ нищо отъ тъзи исторически и перманентни необходиминости“.

Г-да народни представители! Спомнете си за традициите на английската политика: пълна приемственостъ, външна политика, подчинена на географията на тази островна държава. Погледнете политиката на Съветска Русия днесъ. Не само приемственостъ, но сж оживени традиции отъ времето на Петъръ Велики. Географията и тукъ заповъдва. Да си поставимъ и ние за насъ този въпросъ: българската външна политика отъ 60 години насамъ не е ли също така подчинена на географията и на нашата собствена история — история на единъ народъ, който никога не е получавалъ подаръци отъ съдбата, а всичко е достигналъ съ непосилненъ трудъ и потоци кръвъ? Г-да народни представители! Да погледнемъ назадъ, да видимъ нъщата по-отблизу или да ги видимъ отъ известна дистанция, защото отъ близу гледана или отъ много далечъ гледана, картината е неточна. Днесъ, когато говоримъ за нашата външна политика, ние бихме могли да кажемъ една положителна дума за нейните предпоставки, за изминатия пътъ, за фазите, презъ които тя е преминала.

Г-да народни представители! Първиятъ моментъ на нашата външна политика е проникнатъ, пропитъ отъ националенъ и революционенъ романтизмъ, който включва войните за освобождение и приключва на 1918 г. Вториятъ моментъ е отъ Ньойския договоръ до 1933 г. Не забравяйте, г-да народни представители, докде бяхме стигнали при Ньойския договоръ. Да не забравяме чл. 161 отъ Ньойския договоръ, въ който членъ се казва: „Ако българското правителство се отдале на международна търговия, то не ще има въ това отношение, нито ще се счита, че има нъкое отъ правата, привилегиите и имунитета на суверенитета“. Г-да народни представители! По силата на Ньойския договоръ ние бяхме фактически престанали да бждемъ една суверенна държава. По силата на чл. 169 бяха отменени всички договори, всички конвенции и спогодби, сключени отъ България съ Германия, съ Австрия, съ Унгария и съ Турция. Г-да народни представители! Въ течение на 20 години българската държава можа да възстанови суверенитета си, и по този начинъ тръбва да признаемъ всички, българската външна политика, въ лицето на редица наши външни министри, работи неуморно и безспорно е постигнала единъ рдавъщъ ни резултатъ. Българската външна политика отговаря въ тъзи десетилетия до 1933 г. на германската политика за изпълнение — „ausführungspolitik“. Г-да народни представители! Тая политика ние следвахме въ течение на доста години — 13-14 години. Тази политика струва на българската държава 30 милиарда лева, платени контрибуции, платени въ натура стоки и материали подъ различни форми. Тридесетъ милиарда! Можете да си представите какви резултати

биха се получили, ако тѣзи 30 милиарда лева, които ние сме платили, бѣха употребени за нашето народно стопанство! Действително чудеса биха станали на българската земя съ тѣзи пари. Е добре, ние бѣхме въ този курсъ на изпълнение, въ какъвто курсъ бѣха и германцитѣ, една голѣма държава, която има по-голѣма съпротивителна сила и която ни туря въ сѣнка, и, следователно, да се противопоставяме на тази политика, не бѣше по силитѣ на малката българска държава. Да, правѣхме опити за негодуване — да, негодувахме сме.

Г-да народни представители! Нима отношението къмъ Обществото на народитѣ не е една интересна страница за нашата външна политика? Нима чрезъ Обществото на народитѣ ние не постигнахме много резултати, които на времето, може би, не сѣ правили впечатление да сѣ нѣщо много, но все пакъ тѣ бѣха полезни резултати?

Нашитѣ търговски отношения съ свѣта сѣщо така отбелязаха въ тия 20 години безспоренъ прогресъ. Ние сме починали презъ 1919 г. съ единъ износъ за 552.253.000 л.; презъ 1920 г. износътъ е стигналъ 2.055.999.000 л., а презъ 1938 г. е стигналъ 5.578.341.000 л. Това е постигнато въ течение на 20 години. Следъ като е възстановенъ суверенитетътъ на държавата, въ областта на търговията сме до-стигнали резултати, които могатъ само да ни насърчаватъ.

Общата характеристика на този втори периодъ азъ наричамъ, че се изразява въ духъ на минимализъмъ, плодъ на преоценка на нашата национална политика, и въ една лоялна дипломатическа дейност, развивана въ рамкитѣ на временнитѣ обстоятелства.

Българскиятъ народъ, който отъ 100 години е потенциалъ на балканскитѣ събития, се оказа годенъ за исторически преоценки и за спокоенъ реализъмъ, безъ да се объне неговиятъ духъ и безъ да изпуснати изпредвидъ проблемитѣ на българската държава.

Третиятъ етапъ за нашата външна търговия — минавамъ го набързо — е 1933-1937 г. Въ него има прояви на латентни международни конфликти, криза въ Обществото на народитѣ, излизане на Германия и Италия отъ него и пр.

Това е единъ интересенъ периодъ. Нашитѣ отношения съ съседитѣ излизатъ отново на сцената. На първо мѣсто дохожда договорътъ за приятелство съ Турция. Дохожда обратътъ въ отношенията ни съ Югославия, следъ срещата на Негово Величество съ югославския кралъ на 18 септември 1933 г. и официалното посещение въ Бѣлградъ на 10-13 декември 1933 г. и връщане визитата въ София отъ кралъ Александъръ на 27-30 септември 1934 г. Следъ това идва пактътъ за вѣчно приятелство между България и Югославия отъ 24 януари 1937 г. и Солунското съглашение отъ 31 юли 1938 г.

Г-да народни представители! Каква е била задачата на отношенията ни къмъ нашитѣ съседи? — Създаване на атмосфера за мирно разрешение на висящитѣ въпроси на Балканитѣ. Тукъ се направиха голѣми концесии на идеята за Балкански блокъ — концесии на съседското начало. Не сѣ бия погрѣшили тия стѣпки, защото тази атмосфера е била полезна за спокоенъ творчески животъ и за едни спокойни отношения, които не сѣ омѣкчавали нашия вътрешенъ политически животъ.

Г-да народни представители! Интересно е да се види отношението на нашитѣ партньори, на нашитѣ съседи презъ тия години къмъ насъ. По поводъ на съветско-турекитѣ преговори, Молотовъ, комисарътъ на външнитѣ работи на Съветския съюзъ, презъ октомври месецъ каза въ една речъ следното: (Чете) „При съвременното международно положение особено е важно да се знае истинското лице и политика на държавитѣ, отношенията съ които иматъ сериозно значение“.

Насъ ни интересува какво е отношението на съседитѣ къмъ насъ, следъ като ние сме проявили добра воля, следъ като ние съзнателно сме се стремили да създадемъ благоприятна атмосфера за добросъседско и мирно уреждане на нашитѣ спорни въпроси.

Председателстващъ Никола Захариевъ: (Звъни) За-вършете!

Докладчикъ Сотиръ Яневъ: Трѣбва да отговоря, че въ нашитѣ съседи има една бавна еволюция, че и тѣ вървятъ по нашия пътъ. Макаръ да проявяватъ единъ консерватизъмъ, въ всѣки случай и тѣ сѣ проявили къмъ българската държава лоялност, която е била полезна за насъ.

Четвъртиятъ и последенъ етапъ на българската външна политика сѣмъ годинитѣ 1938, 1939 и 1940. Ние сме въпро-чемъ, въ тия три години въ периодъ на военни действия, ние сме въ една военна конюнктура, при която слабитѣ мѣста нѣма да ги търсимъ по Мажино и Зигфридъ, ще

ги търсимъ тамъ, където сѣ, по границитѣ на неутрал-нитѣ държави. Преживяваме свѣтовни събития, които действително показаха нова дислокация, при който ние трѣбва да знаемъ къде е нашето мѣсто. Ние живѣемъ въ свѣтовна дислокация, при която имаме народи, които во-дятъ война за статуквото; народи, които водятъ война противъ статуквото; народи неутрални, които водятъ борба за мирна ревизия на договоритѣ, и народи неутрални, които държатъ за статуквото. Къде сме ние? Ние сме въ третата група, която е за неутралитетъ и мирна ревизия на договоритѣ.

Насъ ни погълнаха събитията въ Европа — да ги спо-мена набързо — Мюнхенското споразумение отъ 29 сеп-тември 1939 г., декларацията за миръ между Франция и Германия отъ 6 декември 1938 г., ликвидацията на Чехо-словашката държава, договорътъ за политически и воен-енъ съюзъ отъ 22 май 1939 г. между западнитѣ демо-крации и Полша, германо-съветскиятъ договоръ за нена-падение отъ 23 августъ 1939 г., англо-полскиятъ воененъ съюзъ отъ 1939 г., войната отъ септември 1939 г., намѣ-сата на СССР въ Полша, Анкарскиятъ пактъ между Турция и Англия, войната между Русия и Финландия и пр.

Г-да народни представители! Пита се, дали предъ тия военни и дипломатически събития българската външна по-литика е била съ завързани очи? Наблюдавала ли е тя тия събития? Азъ отговарямъ: българската външна по-литика е била бдителна къмъ тия събития, тя ги е наблю-давала, тя ги е преценявала правилно. Азъ не искамъ да славослова никого, обаче искамъ да отбележа, че сѣ пра-вени известни предвиждания за развоа на тия събития отъ ръководителитѣ на нашата външна политика.

Вие помнете каква сензация произведоха разговоритѣ на бившия министъръ-председателъ г-нъ Кьосевановъ съ тукашния френски пълномощенъ министъръ, публикувани въ Жълтата френска книга, частъ втора, посветена на френско-германската декларация отъ 6 декември 1938 г., стр. 41, пореденъ № 34. Въ тия разговори и оценки, които е направилъ бившиятъ министъръ на външнитѣ работи, се предвижда съдбата на Полша, съюзътъ между гер-манци и руси, и че Полша ще бѣде за четвърти пътъ раздѣлена. Тѣзи предвиждания сѣ извървредно много ук-азателни и тѣ идватъ да подчертаятъ мисълта, че нашата външна политика зорко е следила това, което ставя въ Европа, и си е давала смѣтка за тенденциитѣ на тия ди-пломатически акции. Не искамъ да цитирамъ оценкитѣ, които направиха французкитѣ вестници по този поводъ, но тѣ правятъ честь на нашия бившъ министъръ на външ-нитѣ работи и въобще честь на нашето Външно мини-стерство, което е следило и е правилно преценявало нѣ-щата.

Българската външна политика, г-да народни предста-вители, е изправена днесъ предъ позитъ събития на вой-ната и тя е безспорно длъжна да си оправдѣти отноше-нието къмъ това, което става около насъ.

Има единъ сѣщо така важенъ моментъ, който бѣше подчертанъ — това е реализмътъ на нашата външна по-литика. Този моментъ бѣше, когато се създаде идеоло-гичната война. Очертанитѣ две групировки на авторитарни и демократични държави влѣзоха въ конфликтъ, и се опитаха да направятъ войната идеологична. У насъ имаме хора, които разсѣждаха по единъ простъ начинъ: „Ние сме демократична държава, следователно, ние ще отидемъ съ демократията“. Други, които бѣха съ авторитарна тен-денция въ своята мисълъ, въ своята концепция, казваха: „Не, ние ще отидемъ съ авторитариститѣ“. Нашата външна политика не изпадна въ изкушението да се свърже съ догми, съ политически доктрини, тя остана вѣрна на себе си и пренебрегна този моментъ, за да следва своя пътъ и да търси своето право.

Председателстващъ Никола Захариевъ: (Звъни) За-вършете!

Докладчикъ Сотиръ Яневъ: Българската външна по-литика отрече и отрича идеологията като изходно положе-ние за своята ориентация; тя трѣгна по единъ пътъ, който е по-сигуренъ, и по-здравъ; тя си постави за задача да търси приятели въ свѣта. България въ търсене на прия-тели имаше да преодолѣе много мъчнотии и това, което се постигна, не е малко. Въ търсене на приятели допри-несоха и Държавенъ глава, и министри, и общественици, и нашитѣ печатъ.

Г-да народни представители! Би могло да се пожелѣе тукъ, въ тази посока да се направи нѣщо повече не само по пътя, който ни сочи дипломатията и нашата дипло-матическа служба. Много наши общественици, съ голѣми и широки връзки въ Европа, биха могли да бъдатъ изло-зувани, за да вербуватъ български приятели. Това ще бѣде

отъ много голямо значение за насъ. Постигнало ли се е нѣщо? Постигнато е и още много има да се постигне.

Позицията, на която застанахме, е много ясна, много честна и много реалистична. При започването на войната правителството заяви, че нашата държава остава неутрална къмъ воюващите. И това становище на неутралитетъ, съ абсолютно подчертаване на мира, на мирнитъ срѣдства и споразумения, като основа за разрешаване на всички спорни въпроси, продължава и до днесъ.

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Звъни) Завършете!

Докладчикъ Сотиръ Яневъ: Завършвамъ. Ако събитията отидатъ по линията на едно разширение на конфликтитъ, или къмъ мирно уреждане на конфликтитъ, и при двете тия алтернативи ние сме на правъ пътъ. Нашата позиция не злепоставя България, тя е сигурна позиция, затова трѣбва да бъде запазена.

Въ отговора на тронното слово има единъ пасажъ, който се отнася до ролята на българската войска. Ще завърша съ него.

Г-да народни представители! Не е случайно казаното за ролята на българската войска, като стражъ предъ вратитъ на бъдещето. Българската войска на нова смѣтка е на сцената, не защото готвимъ или замисляме нѣкакви изненади, но защото българската войска остава едно упование на българската държава.

Бѣше време, г-да народни представители, когато България се представляваше предъ културния свѣтъ съ наука, съ интелигентни хора, съ културни постижения. И днесъ тѣ иматъ стойностъ, но въ днешно време държавитъ, които иматъ силна, здрава войска, сѣ на голяма почитъ. Силната войска поддържа повече престижа на държавата. И затуй въ този решителенъ моментъ, когато събитията се развиватъ съ стремглава сила, упованията, надеждитъ на цѣлия народъ сѣ отправени къмъ българската войска. И това не е случайно, това е продиктувано отъ условията на живота.

Г-да народни представители! Трѣбва да скѣпваме на нашитъ пазифистични илюзии, безъ да бѣдемъ военнотлюбци; трѣбва да знаемъ, че нашата държавна сигурностъ при една здраво организирана войска е абсолютно обезпечена и че нашиятъ суверенитетъ и нашето държавно съществуване ще има да благодарятъ извънредно много на българската армия. (Ржкоплѣскания)

И въ този пунктъ ние не правимъ никакъвъ еретизъмъ, ние сме последователни. Азъ мисля, че нашитъ позиции сѣ ясни, логични, тѣ изхождатъ отъ единъ изминатъ пътъ и предъ вратитъ на бъдещето можемъ спокойно да се надѣваме и да бѣдемъ сигурни, че България ще пребъде.

Г-да народни представители! Този текстъ отъ отговора на тронното слово, който ви се предлага, е единъ текстъ, който именно изразява цѣлокупно тия схващания. Може да има малки нюанси и различия, но азъ смѣтамъ, че този текстъ ни обединява, както ни обединява и едно въдохновение, една идея: чрезъ законодателната властъ и чрезъ лоялно сътрудничество съ изпълнителната властъ да направимъ решителни стѣпки за създаването на една силна държава, която на фронта на външната политика да отстоява нашитъ национални и културни въжделения. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Давамъ 10 минути отидихъ, следъ което ще говори г-нъ министъръ-председателъ.

(Следъ отидиха)

(Бюрото на Народното събрание е въ пълния си съставъ)

Председателъ Никола Логофетовъ: (Звъни) Г-да народни представители! Заседанието продължава. Има думата г-нъ министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ Богданъ Филовъ: (Отъ трибуната. Посрещнатъ съ продължителни ржкоплѣскания) Г-да народни представители! Оживенитъ ржкоплѣскания, съ които вие посрѣщате моето първо явяване предъ васъ на тази трибуна, като министъръ-председателъ на новия кабинетъ, ме дълбоко вълнуватъ, а въ сѣщото време тѣ ме и малко тревожатъ. Тѣ ме дълбоко вълнуватъ, защото азъ виждамъ въ тѣхъ спонтанния изразъ на вашето довѣрие къмъ кабинета, който азъ имамъ честта да представлявамъ; тѣ ме същевременно и малко тревожатъ, и азъ се запитвамъ, дали ние ще можемъ да запазимъ това довѣрие докрай, дали ще можемъ да установимъ онази хармония между правителство и

народно представителство, която е тъй необходима въ днешния моментъ и която се налага тъй много отъ интереситъ на страната. Азъ съмъ по-скоро склоненъ да видя въ това едно добро начало, изразъ на една добра воля, която би трѣбвало да ни ръководи, и по-нататкъ въ нашитъ общи усилия да бѣдемъ полезни на страната.

Г-да народни представители! Отъ нѣколко дни насамъ въ Народното събрание се развиватъ дебатитъ по отговора на тронното слово. Мнозина оратори, проникнати отъ необходимата въ случая загриженостъ, се изказаха подробно както върху външната, така и върху вътрешната политика на правителството, като засегнаха твърде обстойно всички ония въпроси, които въ днешно време сѣ право интересуватъ тъй много българската общественостъ.

Мой дългъ е, преди всичко, да изкажа благодарностъ на всички тѣзи оратори за мислитъ и обясненията, които тѣ дадоха и които допринесоха твърде много, за да може да се изяснятъ сложенитъ на разглеждане въпроси. А тѣзи въпроси днесъ добиватъ още по-голямо значение, благодарение на особеното положение, въ което се намира страната ни.

Изтъкна се вече, че днесъ ние живѣемъ въ едно изключително време, въ една съдбоносна епоха, въ която още малко можемъ да се ориентираме. Международното положение крие въ себе си голями изненади и голями неизвѣстности. Ние се намираме днесъ предъ една гигантска борба, въ която сѣ ангажирани най-големитъ сили на Европа и която държи въ мѣнително напрежение цѣлото човѣчество. Никой не може да предвиди какви ще бѣдатъ последицитъ на тази борба. Въ такъвъ единъ моментъ и нашето Народное събрание ще бѣде, може би, изправено предъ мѣнителни проблеми, отъ правилното решение на които, може би, ще зависи и бъдещето на страната. Защото, макаръ и да се намираме далечъ отъ войната, макаръ и да правимъ всичко възможно да заназимъ докрай това наше положение, последицитъ на тази война започватъ да се чувствуватъ и у насъ.

Обаче не е само международното положение, съ което XXV-то обикновено Народное събрание ще трѣбва да се справи и което придава особено значение на неговитъ разисквания и на неговитъ решения.

XXV-то обикновено Народное събрание има между другото и задачата да затвърди и да консолидира окончателно една нова политика, която се провежда отъ известно време съ успѣхъ у насъ и която даде досега въ много отношения твърде задоволителни резултати. Тази двойна задача на XXV-то обикновено Народное събрание спрѣтъ и неговото особено значение. И, струва ми се, нѣма да сбъркамъ, ако кажа, че XXV-то обикновено Народное събрание е призвано да изиграе една изключителна роля въ развитието на нашия политически животъ. Отъ него ще зависи, може би, въ много отношения, по какъвъ пътъ ще трѣгне нашиятъ политически животъ за едно по-продължително време. Ето защо и разискванията, които ставатъ и ще станатъ презъ настоящата сесия на XXV-то обикновено Народное събрание, добиватъ по-голямъ интересъ, добиватъ едно по-особено значение.

Азъ съмъ убеденъ, че всички ние, както народното представителство, така и правителството, ще бѣдемъ проникнати отъ важността на момента и ще се ръководимъ при нашитъ решения и при нашитъ дѣла изключително отъ интереситъ на страната.

Азъ ще бѣда по неволя принуденъ да засегна ония въпроси, които бѣха вече изнесени тукъ при разискванията по тронното слово и отъ други оратори. Не знамъ дали ще бѣда въ състояние да ви кажа нѣщо ново по тѣхъ, но азъ знамъ, че вие очаквате да чуete по тѣхъ и думата на правителството. Ето защо, и азъ ще кажа нѣщо отъ своя страна, като се надѣвамъ, че обясненията, които ще дамъ, ще могатъ да послужатъ за едно по-голямо изяснение на въпроситъ, които сѣ сложени на разглеждане предъ насъ.

Ще започна съ едни въпросъ, който въ днешно време интересува, може би, най-много нашата общественостъ, по който презъ последнитъ години се е твърде много разисквало и който и досега още не е загубилъ своята актуалностъ. Това е въпросътъ за системата на управлението, която се провежда въ днешния моментъ, за ония политически режимъ, който се застъпва и отъ днешното правителство.

За да нѣма никакви недоразумения въ това отношение и никакви неясности, азъ бързамъ да заявя още отъ самото начало, че днешното правителство ще държи за Парламента. (Ржкоплѣскания) Днешното правителство е привърженикъ на парламентарния режимъ въ рамкитъ на нашата конституция. (Ржкоплѣскания) Днешното правителство разчита на подкрепата и на съдействието на народното представителство, за да може да се справи съ всички ония задачи, предъ които то е изправено да ги разрешава.

Азъ чухъ тукъ обвинение противъ бившия министъръ-председателъ г-нъ Кюсеиановъ, че той билъ антипарламентаристъ. Азъ се виждамъ принуденъ да опровергая това твърдение, защото то действително не отговаря на истината. (Ръжкоплъскания) Г-нъ Кюсеиановъ не одобряваше, може би, известни прояви на Парламента, но той антипарламентаристъ не е билъ. И мене ми е чудно, какъ може да се изказва изобщо това обвинение, когато ние всички знаемъ, че тъкмо г-нъ Кюсеиановъ бѣше този, който възстанови у насъ Народното събрание, следъ като страната бѣше управлявана въ продължение на четири години безъ Парламента. (Ръжкоплъскания) И азъ мисля, че тъкмо една отъ голѣмитъ заслуги на г-нъ Кюсеиановъ бѣше именно тази, че той възстанови у насъ Парламента. Какъ може тогава да се твърди, че този именно човѣкъ, който възстанови Парламента въ страната, е антипарламентаристъ!

Обаче нека да кажа, че като се обявяваме за парламентарно управление у насъ, ние не смѣтаме, че трѣбва да се върнемъ къмъ онзи парламентаренъ режимъ, който съществуваше у насъ преди 19 май. Въ това отношение, струва ми се, нѣма вече две мнения у насъ; никой не би се осмѣлилъ днесъ да поддържа, че ние трѣбва да се върнемъ къмъ онѣзи методи на управление, къмъ онѣзи парламентарни порядки, ако мога така да се изразя, които съществуваша въ нашия политически животъ преди 19 май и които бѣха отъ тогава насамъ решително отречени отъ всички. (Ръжкоплъскания)

Безспорно е, че днесъ ние трѣбва да направимъ всички усилия, за да освободимъ управлението отъ онѣзи недѣли и отъ онѣзи недостатѣци, които докараха именно акта отъ 19 май. Има нѣщо парадоксално въ твърдението, че парламентариститъ сѣ всѣщностъ най-голѣмитъ врагове на парламентаризма. Обаче, действително, ако ние погледнемъ въ сѣщността на работитъ, лесно ще се убедимъ, че тъкмо отъ парламентариститъ излиза и разложението на парламентарния животъ. Именно отъ тѣзи крайни парламентаристи, които отиватъ до крайнитъ конвенции на парламентарния режимъ, като го правятъ негоденъ да разрешава онѣзи задачи, които се слагатъ отъ момента върху управлението на страната.

Политическиятъ режимъ не е теория, която може да се докара до нейнитъ крайни послѣдствия. Тѣзи опити, да се теоретизира съ управлението, често пѣти докарватъ до утопии, за каквито историята ни е дала достатъчно примѣри досега.

Ние живѣемъ днесъ въ една епоха, която се коренно отличава отъ това, което бѣше преди 19 май, и която още по-коренно се отличава и отъ това, което съществуваше преди общоевропейската война. Известно е на всички ни какви голѣми промѣни станаха презъ последнитъ години въ всички държави на Европа, въ цѣлия строй на днешнитъ държави и на днешното общество. Тѣзи нови голѣми промѣни налагатъ, безспорно, и промѣна въ методитъ на управлението въ различнитъ страни. Ние живѣемъ днесъ въ едно време, за което често се казва, че е време на единъ особенъ динамизмъ и този динамизмъ се проявява въ всички области на днешния общественъ и политически животъ. Тоя динамизмъ е именно, който ни кара навсѣкѣ да приодимъ методитъ на управлението къмъ изискванията на новото време, за да може по този начинъ да се разрешатъ съ по-голѣми успѣхи задачитъ, които се поставятъ предъ насъ.

Днесъ въ всички страни при тия нови условия се явяватъ стремления да се създаватъ правителства силни, авторитетни, компетентни и творчески, които да могатъ да ръководятъ съединитъ на народитъ при новитъ условия съ по-голѣми успѣхи. И ние виждаме — това, което се подчерта и отъ други преди мене — какви голѣми промѣни сѣ настанали днесъ въ политическия режимъ на всички страни. Не само тамъ, където ние виждаме днесъ създадени съвсемъ нови политически системи, като комунизмъ, националъ-социализмъ, фашизмъ, но сѣщо така и онѣзи страни по-консервативни, които запазили външнитъ форми на своето управление, бѣха принудени да направятъ въ тѣхъ такива промѣни, които да ги приспособятъ къмъ нуждитъ на днешния моментъ. Не ще съмнение, че и у насъ не можехме да останемъ безразлични къмъ тѣзи промѣни, не можехме да продължаваме да прилагаме онѣзи методи на управление, които съществуваша по-рано.

Всѣки политически режимъ е отражение на съвкупността отъ всички онѣи политически, социални, стопански и духовни условия, които съставляватъ културата на единъ народъ въ даденъ моментъ. Всѣки политически режимъ е отражение на политическия мирогледъ, на политическото чувство, на политическото възпитание на даденъ народъ презъ известна епоха. И както този миро-

гледъ се мѣни непрекъснато по силата на историческата необходимостъ, така и политическитъ режими търпятъ помалки или по-голѣми промѣни съ течение на времето, за да могатъ винаги да бѣдатъ пригодени къмъ изискването на условията, въ които се живѣе. Ето защо навсѣкѣ се наложиха да се приложатъ нови методи въ управлението. Наложиха се и у насъ да прибѣгнемъ къмъ тия методи и да скѣсаме съ онова минало, което принадлежи на друга епоха, което принадлежи на други условия. Азъ не искамъ да нарека това минало нито порочно, нито позорно, както често пѣти се нарича. Азъ гледамъ на него повсѣкъ презъ очилата на историка и мисля, че ще дойде време, когато то ще бѣде оценено по-добре, отколкото днесъ ние можемъ да го оценимъ, когато по-добре ще можемъ да се произнесемъ за тази епоха на нашето развитие и да опредѣлимъ нейното значение за нашата история.

Но когато се касае да се установятъ основитъ на единъ новъ политически режимъ въ България, така както той днесъ се прокарва, ние не можемъ да не вземемъ подъ внимание именно новитъ условия, въ които се намираме, и по-какъвъ начинъ тия условия се отразяватъ и върху насъ, върху нашия политически схващания; защото за никого не е тайна — и въ това отношение нѣма защо да си правимъ илюзии — че парламентарниятъ режимъ има свои противници у насъ именно подъ влиянието на тия голѣми промѣни, които настѣпиха въ политическия животъ на други страни въ днешна Европа. Тия противници на парламентарния режимъ не се намиратъ само между онѣзи хора, които изповѣдватъ други политически идеи, които сѣ привърженици на други политически режими. Напослѣдкъ, благодарение на обстоятелството, че и у насъ имаше едно управление въ продължение на 4 години безъ Народно събрание, мнозина започватъ да се питатъ необходимо ли е Народно събрание изобщо за днешното управление въ България, не може ли безъ него да се управлява полесно, не могатъ ли по-скоро и по-бързо да се разрешаватъ онѣзи въпроси, които биха се сложили на обсъждане. И намъ именно предстои задачата да възстановимъ престижа на Народно събрание, да дадемъ доказателства, че при всички условия, каквото и да се говори, все пакъ парламентарниятъ режимъ е онзи, който най-много отговаря на демократическитъ традиции на българския народъ и който винаги може да даде едно много по-правилно и по-задоволително разрешение на проблемитъ, които се слагатъ на управлението. (Ръжкоплъскания)

Азъ бихъ казалъ, че ние имаме нужда въ днешно време отъ единъ парламентаризмъ, който, ако искаме да го означимъ съ нѣкакъвъ терминъ, бихме могли да го наречемъ прогресивенъ парламентаризмъ, единъ парламентаризмъ, който е достатъчно гѣвкавъ, за да можъ да се приспособи къмъ нуждитъ на новото време, единъ парламентаризмъ, който не е скованъ въ сухитъ формули на теоретически конструкции, но който е въ състояние да държи смѣтка за действителнитъ нужди на живота и да намира срѣдствата за тѣхното правилно задоволяване. Тукъ именно азъ ида до втория важенъ въпросъ, който се слага съ такава настойчивостъ пакъ на нашата общественостъ отъ известно време, именно до въпроса за новото въ днешното управление.

Мнозина отричатъ, че въ днешното управление изобщо има нѣщо ново. Това отрицание отива даже до тамъ, да се казва — както се изрази единъ отъ ораторитъ, — че ние днесъ имаме всѣщностъ една партийна безпартийностъ. Други намиратъ, че всичко това, което ние можемъ да означимъ като ново въ днешно време, е само нѣщо отрицателно, нѣщо, което не трѣбва да се приема, нѣщо, което не трѣбва да се допуска. Нека да видимъ малко по-подробно, какво е това ново, за което ние всички тѣй много говоримъ напослѣдкъ; какво ни дава то действително по-полезно за управлението на страната.

Безспорно, това, което най-много се хвърля въ очи и което най-много прави впечатление, това е унищожаването на партийнитъ организации, унищожаването на партийитъ, следователно, въвеждането на принципа на безпартийността въ днешното управление. Този принципъ, като нѣщо ново въ единъ политически режимъ, се атакува твърде много, по различни начини. Възражява се преди всичко, че парламентарно управление безъ партии е невъзможно. Сочимъ се примѣритъ преди всичко на авторитарнитъ държави, въ които все пакъ съществува поне една партия, на която се крепи режимътъ. Но у насъ, казватъ, какъ е възможно парламентарно управление безъ никакви партии? Къде съществува подобенъ начинъ на управление? Не е ли това нѣщо, което трѣбва да се отрече само за това, защото е измислено тукъ, на наша соб-

ствена почва; нѣщо, което не намира потвърждение никъде другде, отъ никакъв другъ опитъ, следователно, този режимъ, който имаме, трѣбвало по принципъ да се отрече, преди всичко затова, защото подобенъ режимъ никъде не билъ съществувалъ.

На тѣзи, които говорятъ така, азъ бихъ възразилъ, че тѣ много малко, изглежда, познаватъ творческитѣ възможности на българския народъ; тоза, което той е правилъ досега и което той е въ състояние да направи. Азъ бихъ посочилъ преди всичко на факта, че ние имаме въ нашата история и други примѣри, когато българскиятъ народъ е създавалъ нѣщо, което действително е било ново. Но тѣзи есви работи, създадени отъ него, сѣ оказали трайно ценни и сѣ запазили значението си и до днесъ. Че действително българскиятъ народъ, въ състояние да даде нѣщо ново на свѣта, това се вижда отъ единъ фактъ отъ нашата подалечна история, именно отъ появяването на идеята за една национална църква и осъществяването на тази идея. Това стана въ България, както знаете, още въ срѣдата на IX вѣкъ, въ времето на царъ Бориса, въ една епоха, когато се говорѣше когато се проповѣдавше, че Богъ не разбира другъ езикъ, освенъ латински, грѣцки и еврейски. Намѣриха се, обаче, българи, които доказаха, че Богъ разбира и български езикъ. (Ржкоплѣскания) Така бѣше създадена идеята за национална българска църква, които тъй добре съответствуваше и на нуждитѣ, които имаше националната българска държава, за да може тя да се закрепи въ единъ миръ, където съществуваша свършено други понятия за отношенията на църквата къмъ държавата. И България бѣше първата, която се отдели по този начинъ, съ своя национална църква, отъ Цариградската патриаршия и запази своята независимост и по отношение на Западната католическа църква, по отношение на папата. Това бѣха идеи, които се явиха въ България столѣтия по-рано, отколкото въ Западна Европа. Въ Западна Европа намираме тѣзи идеи едва въ времето на Реформацията, идеи, които сѣ легнали днесъ въ основитѣ на всѣка национална държава. Ние всички знаемъ, че днесъ не може да съществува силна национална държава безъ добре уредена национална църква. Обаче днесъ малцина си спомнятъ, че такава църква бѣше създадена и осъществена най-напредъ въ българската държава. (Ржкоплѣскания)

Но нѣма защо да отиваме толкова далечъ въ миналото. Азъ ще ви напомня друга една институция, която е отъ много по-ново време, а именно трудовата повинност. Вие знаете, че и тогава, когато тази трудова повинност се създаде за пръвъ пътъ въ България, имаше скептици, които я отричаха, затова защото тя била нѣщо съвсемъ ново, нѣщо необикновено, нѣщо, което никъде не съществувало. Вис видѣхте, обаче, какъ после тази трудова повинност се разви като една отъ най-полезнитѣ институции за нашата страна. Дори тя бѣше възприета и отъ други държави, по примѣра, който имъ даде България. (Ржкоплѣскания)

Ето защо, когато имаме предвидъ тѣзи факти отъ нашата по-далечна и по-близка история, ние нѣмаме право да кажемъ, че безпартийниятъ режимъ трѣбва да се отрече само затова, защото той билъ създаденъ въ България и защото не съществувалъ на друго мѣсто. Ако ние днесъ трѣбва да се произнесемъ дали този безпартиенъ режимъ е полезенъ или вреденъ за държавата, трѣбва да направимъ това съ огледъ на резултатитѣ, които се получаватъ отъ него, а не само въз основа на подобни общи разсуждения.

Както и да се гледа на този безпартиенъ режимъ, ние днесъ едно не можемъ да откажемъ: че той именно бѣше този, който внесе едно по-голямо вътрешно спокойствие въ страната, който унищожи раздѣлението, което бѣха създали различнитѣ групи върху българския народъ, враждувайки често пати съ голяма ожесточеностъ една противъ друга. Това раздѣление бѣше стачало именно въз основа на партийния режимъ, въз основа на партийнитѣ организации, които дѣлѣха, както казахъ, българския народъ на непримирими единъ срещу другъ (Ржкоплѣскания)

Безспорно, както се изтъкна и отъ другитѣ оратори, безпартийниятъ режимъ може да има и своитѣ недостатѣци. Нѣкои отъ тѣхъ се изнесоха тукъ отъ ораторитѣ, които говорѣха преди мене. Подчерта се, че това е единъ новъ режимъ, който сега се провежда, и когато се касае за такива дълбоки промѣни въ политическия животъ на страната ни, естествено, ние не можемъ да очакваме изведнажъ тѣ да се излѣятъ въ една свършена форма и да задоволятъ всички ни. Безспорно е, че въ тоя режимъ има работи, които трѣбва да се промѣнятъ или да се устѣвр-

шенствуватъ, но ние съ нищо не можемъ да оправдаемъ днесъ едно отричане на този режимъ само затова, защото той билъ нѣщо ново и нѣщо неизвестно въ другитѣ демократически страни.

Азъ ще си позволя да изтъкна какъ се разрешаватъ нѣкои въпроси при безпартийния режимъ, защото мисля, че тѣкмо така могатъ да се докажатъ неговитѣ предимства. Тукъ се говори доста много по така наречения социаленъ въпросъ. Безспорно, този въпросъ заема днесъ всички управления. Тази проблема е станала една отъ централнитѣ проблеми на всѣко управление. Днесъ всъщностъ — и струва ми се, че това се подчерта отъ нѣкои преди мене — свѣтътъ се развива и действа подъ лозунга за една по-голяма социална правда. Това е собствено крайната целъ на много отъ днешнитѣ режими: да осъществятъ тази социална правда, която е възможно въ по-голямъ размѣръ. Струва ми се, че въ единъ безпартиенъ режимъ, какъвто е именно нашиятъ, тази социална правда би могла много по-лесно да се постигне, защото политическиятъ организацион, партиитѣ, се явяватъ винаги повече като представители на едно съсловие, на една класа и по тази причина тѣ винаги ще бѣдатъ наклонни да поддържатъ повече или по-малко интереситѣ на тази именно срѣда, отъ която тѣ предимно изхождатъ. При безпартийния режимъ тази опасностъ не съществува. Безпартийниятъ режимъ може да гледа на социалнитѣ проблеми, които се поставятъ за разрешение, съ една по-голяма обективностъ, и по този начинъ може да постигне по-правилното имъ разрешение. Социалниятъ въпросъ добива различни форми, съ огледъ на това, за какви държави се касае: дали се отнася за държави, които иматъ една силно развита индустрия, които сѣ по-голяма индустриална организация, или се отнася за държави, които сѣ предимно земеделски, какъвто е нашата страна. Въ силно индустриализирания държави социалниятъ въпросъ се свежда къмъ мѣрки, които се взематъ за подобрене на положението на работницитѣ. Обаче въ страни земеделски, какъто е нашата, съ предимно селско стопанство, социалниятъ въпросъ се обръща въ единъ въпросъ за нашето село. И тукъ именно азъ трѣбва да подчертая, че правителството съзнава голямото значение, което има въпросътъ за издигане на нашето село, както въ културно, така и въ просвѣтно отношение. По тази именно причина грижитѣ за нашето село ще бѣдатъ поставени както сѣ били поставяни и досега, въ центъра на дейността на днешното правителство. (Продължителни ржкоплѣскания)

Ние съзнаваме много добре какво голямо значение има изобщо за цялата страна въпросътъ за издигане на нашето село и за разпространяването на една по-голяма просвѣта преди всичко между селското население, защото у насъ тѣкмо народътъ, тѣкмо тази широка селска маса е имала винаги ясно съзнание за голямото значение на просвѣтата съ огледъ и на стопанскитѣ интереси на населението. Просвѣта и стопанство — всъщностъ това сѣ дветѣ голями проблеми, които и днесъ още вѣднуръватъ най-много българското село. И тѣкмо тамъ има най-ясно съзнание, въ каква голяма зависимостъ се намиратъ една отъ друга тия две проблеми. По тази причина селото у насъ досега е правило толкова много за просвѣта и е давало толкова голями жертви, когато сѣ били искани отъ него. Действително, такава една зависимостъ съществува между просвѣта и стопанско повдигане на селото, защото, ако, отъ една страна, стопанското повдигане не може да се постигне въ удовлетворителенъ размѣръ безъ една по-широка просвѣта, отъ друга страна, за по-широкото разпространяване на просвѣтата не могатъ да се намѣрятъ достатъчно срѣдства тамъ, където нѣма едно по-голямо благосъстояние. По тоя начинъ дветѣ проблеми за просвѣта и за стопанско издигане на нашата страна, споредъ моето разбиране, сѣ много по-тѣсно свързани, отколкото мнозина може би предполагатъ. И азъ даже съмъ наклоненъ да мисля, че ако досега нашето образователно дѣло не е поставено на единъ правилни начала, ако то не е могло да даде тия резултати, които се очакватъ отъ него, това се дължи именно на обстоятелството, че то не е било поставено на правиленъ пътъ, не е имало съзнание за тази тѣсна зависимостъ между просвѣта и стопанство, за която говорѣя.

Азъ нѣма да се спирамъ тукъ много подробно върху тия въпроси. Азъ ги засегнахъ само мимолетно въ връзка съ безпартийното управление. По-нататъкъ, при разглеждането на бюджетитѣ ние ще имаме сигурно възможностъ да се повърнемъ върху тѣхъ и тогава може би азъ ще се изкажа и по-подробно. Азъ искахъ сега тукъ само да подчертая, че правителството, настоящето, както и миналитѣ правителства на г-нъ Кюсеиановъ, сѣ поддържали

винаги, че трябва да се вземат особени грижи за бедното население, или, както често пъти се казваше в декларациите на правителствата, „да се положат особени грижи за слабият стопански словес на страната“. (Ржкоплъскания)

Тази проблема, която беше поставена като една от важните задачи на управлението и от миналите кабинети на г-н Кьосеванов, ще бъде обектът на постоянните грижи и на сегашния кабинет.

Минавам на друг един от основните принципи на сегашния политически режим на страната.

Бившият министър-председател г-н Кьосеванов в своята реч, която той държа по отговора на тронното слово при откриване на първата извънредна сесия на XXIV-то обикновено Народно събрание, беше предалъ своите разбирания по въпроса за разграничението на законодателната от изпълнителната власт. И аз искам тук сега само да подчертая, че тия разбирания на г-н Кьосеванов за разграничението на двете власти, законодателната и изпълнителната, се поддържат напълно и от днешното правителство. Аз зная, че по този въпрос мнозина са спорили и може би ще се спори и в бъдеще. Нямам намерение сега тук да разглеждам въ въ подробности един въпрос, който е повече от конституционен характер и по който други биха могли да се произнесат с по-голяма компетентност от мене. Но на всеки случай и аз мога да видя работите до там, за да разбера, че действително въ нашата конституция е прокаран този принцип за разделянето на законодателната от изпълнителната власт. Това личи най-много въ чл. 149 от конституцията, който гласи: „Изпълнителната власт, под върховния надзор и ръководство на царя, принадлежи на министрите и на техния Съвет“. Този текст изключва по-нататъшната намеса от страна на други фактори въ изпълнителната власт, която е дадена на министрите и на Министерския съвет. Въ това отношение сегашното правителство, както виждате, има желанието и стремлението да се приближи повече към основните принципи на нашата конституция, които през времето на партийните режими бяха малко пренебрегнати. Беше се явило едно отклонение, което обикновено се оправдаваше съ парламентарната практика. И аз останах много учуден, когато тук преди известно време чух да се поддържа, че действително нашата конституция прокарва разделянето на властите, обаче това положение се изменя от парламентарната практика. Аз мисля, че когато става дума за избор между парламентарна практика и конституция, колебания не може да има. И аз се надявам, и съм увърнен въ това, че между народните представители, които се намират тук, въ това Народно събрание, няма да има никой, който да иска да вдигне ръка за парламентарната практика против конституцията. (Продължителни ржкоплъскания). Тази парламентарна практика, за която се говори, е чужда всъщност на нашата страна. Поне аз докогато разбирам — може би да се лъжа, но мене ми се струва, че мнозина въ това отношение ще ме подкрепят — тя е чужда и на духа на постановлението на нашата конституция. Тя е заета от други страни, които са устроени по други конституции и които имат други политически режими. Тя беше заета така, както обикновено у нас се заемаха много работи от чужбина — съвършено механически. Аз и друг път съм се изказвал въ тази смисъл, че не съм никак партизанин на тия занимания слъпешката от чужбина на работи, които всъщност не отговарят на нашите специални условия въ страната и които са създадени за други страни съ други условия, за народи, които се намират на друго културно ниво. Може много нѣща да бъдат добри за Франция, за Англия или Америка, но да не бъдат добри за България. Защото условията, които съществуват въ тия страни, ние ги нѣмаме въ България. Слѣпото подражание, каквото ние често пъти сме имали въ много отношения, не е давало и не може да даде добри резултати.

По тази причина, когато аз казахъ, че правителството е привърженик на парламентарния режимъ, азъ добавихъ — въ рамките на нашата конституция. Защото азъ виждамъ, че тази конституция прави известни ограничения, поне на парламентарния режимъ въ широка смисъл на думата, така както мнозина го разбиратъ и както го поддържатъ и у насъ. Докогато ми е известно, има различни тълкувания на нашата конституция и въ това отношение. Мнозина даже приемятъ, че нашата конституция съвременно не допуска парламентарен режимъ въ широката смисъл на думата, така както нѣкои го схващатъ. Защото въ чл. 4 на нашата конституция е казано, че българското царство е монархия наследствена и

конституционна съ народно представителство. Но знамъ, че има и друго, по-широко тълкуване. И азъ допускамъ по-широкото тълкуване — тълкуването именно, че нашата конституция е съвмѣстима съ парламентарния режимъ. Обаче бихъ добавилъ веднага — съ парламентарен режимъ, който до известна степенъ е ограниченъ отъ постановлението на конституцията, които ние преди всичко трябва да съблюдаваме, преди да говоримъ за това, каква е парламентарната практика на другите страни и каква трябва да бъде у насъ.

Дени Костовъ: То е прерогатива на Държавния глава, г-нъ министър-председателю, да назначава и уволнява г-да министрите.

Министър-председател Богданъ Филовъ: Азъ ще дойда и на този въпросъ. Тъкмо това азъ искахъ да подчертая, че ако въпросътъ за разделянето на властите вълнува така много известни наши политици, то е именно не за теоретическото поставяне на въпроса, но съ огледъ на неговото практическо послѣствие, съ огледъ на това трябва ли кабинетътъ да изхожда отъ Камарата или не. Г-нъ Сахаровъ, съ свойствената нему духовитостъ, се изказа по този въпросъ по единъ твърде категориченъ начинъ. Но мене ми се струва, че той не довърши своята мисълъ докрай, не даде всички разяснения, които въ случая са необходими.

Какво съвременно значи правителството да изхожда отъ Камарата? Камарата, както знаете, всъщностъ се състои отъ две групи. Има болшинство, има и опозиция. Ако правителството изхождаше действително отъ Камарата, така както би трябвало да се разбира въ точния смисълъ на думата, би трябвало правителството да изхожда както отъ болшинството, така и отъ опозицията. Обаче ние знаемъ, че такава практика никѣде не съществува.

Тя е и невъзможна. Всъщностъ тамъ, където се говори, че правителството изхожда отъ камарата, то изхожда отъ управляващата партия, която има болшинството въ камарата, или отъ управляващите партии, които иматъ това болшинство. Но нека си признаемъ, че, споредъ мене поне, това е единъ отъ недостатѣците на демократическитъ управления. Тѣ често пъти обичатъ да обличатъ въ хубави фрази нѣща, които всъщностъ, може би, не са така красиви, и понеже нѣма да звучи много добре да се каже, че правителството изхожда отъ управляващата партия, казва се, че правителството изхожда отъ Парламента.

У насъ, обаче, струва ми се, работите често пъти бѣха обрънати: Парламентитъ или Народнитъ събрания често пъти бѣха избирани отъ правителствата, вмѣсто правителствата да изхождатъ отъ Парламентитъ. (Ржкоплъскания).

Обаждатъ се: Това е вѣрно.

Министър-председател Богданъ Филовъ: Така бѣше всъщностъ поставенъ този въпросъ въ нашия парламентарен животъ. Едно пѣлно обръщане, както виждате, на понятията: само на теория ние защитаваме тоя възгледъ, че правителството трябва да изхожда отъ Камарата. Ако не се лъжа, само два пъти имаме случай въ нашия политически животъ, дето правителствата да бъдатъ наложени отъ Камарата. Инакъ бѣше винаги обратното: всѣко ново правителство, което дохождаше, избираше своята Камара, която го поддържаше.

Обаждатъ се: Точно така! Това е вѣрно.

Министър-председател Богданъ Филовъ: Въ връзка съ този въпросъ азъ искамъ да засегна и другъ единъ въпросъ, който впрочемъ бѣше разглежданъ вече доста подробно отъ г-нъ Сотиръ Яневъ, и по тая причина ще се спра само съ нѣколко думи върху него. Това е въпросътъ за така нареченитъ чиновнически кабинети, за които се говори тождовно много напоследъкъ. Това название „чиновнически кабинетъ“ бѣше често пъти употребявано, за да се уязви този кабинетъ, да се покаже, че той не е достоенъ самъ да управлява.

Азъ не знамъ точно какъ трябва да се разбира този упѣкъ, който се отправя по отношение на нѣкои отъ последнитъ кабинети. Ако съ това се разбира чл. 152 отъ конституцията, който казва, че царътъ назначава и уволнява министрите и, следователно, кабинетитъ се смѣтатъ чиновнически затова, защото министрите са назначавани и уволнявани така, както се назначаватъ и уволняватъ чиновници, мисля, че никой не би могълъ да възрази въ случая друго, освенъ да посочи текста на кон-

ституцията. Може някому това да не е много приятно, много удобно, но дотогава, докогато ние имаме въ това отношение изричен текст въ конституцията, ние трябва да се съобразяваме съ него.

Но може да се даде и друго едно тълкуване, и въ тоя смисъл засегна именно въпроса г-нъ Сотиръ Яневъ — че „чиновнически правителства“ се разбира въ смисълъ на правителства, които сѣ съставени не отъ политически лица, но отъ лица, които сѣ взети изъ редоветъ на висшата администрация на страната.

Азъ нѣма да говоря подробно за това, като се позовавамъ на думитъ на г-нъ Сотиръ Яневъ, които бихъ допънитъ само въ едно отношение: че тоя въпросъ не е новъ у насъ. Той бѣ сложенъ преди повече отъ 30 години, когато за министъръ на народното просвѣщение бѣше назначенъ проф. Иванъ Шишмановъ, единъ отъ най-умнитъ и най-културнитъ хора, които страната ни е имала. Тогова Шишмановъ бѣше атакуванъ отъ своитъ неприятели именно за това, че той е чиновникъ, че той иде като специалистъ въ министерството и че, следователно, не е годенъ да извърши онѣзи функции, които се възлагатъ на единъ министъръ въ управлението на държавата. Но въпросътъ се повдига, струва ми се, съ огледъ на друго нѣщо, не толкова теоретически, дали единъ чиновникъ може да бѣде министъръ или не, но съ огледъ на друга една целъ, която се гони и която често пѣти е твърде прозрачна. Говори се именно, че тѣзи кабинети не носятъ отговорности, че съ тѣхъ се целѣло да се прехвърлятъ отговорноститъ за управлението на страната на друго мѣсто. Азъ трѣбва да протестирамъ противъ подобно схващане, сѣщо така, както и моятъ предшественикъ, г-нъ Кюсеивановъ, протестираше, когато му се отираше подобно обвинение, защото и днешниятъ кабинетъ, както и кабинетитъ на г-нъ Кюсеивановъ, носи напълно отговорноститъ за своитъ дѣла и нѣма нужда тѣ да бждатъ прикривани отъ никого или да търсятъ защита където и да било. (Ржкоплѣскания) Ние имаме достатъчно съзнание за дѣла, които носимъ, ние имаме достатъчно съзнание и за задачата, която изпълняваме, за да можемъ да поемемъ и всичката отговорностъ за нашитъ дѣла. (Ржкоплѣскания).

Бихъ искалъ да се върна още съ две думи на въпроса за назначаването на министритъ, именно на това, дали министритъ трѣбва да изхождатъ отъ Камарата или не. Ако гледаме постановленията на нашата конституция, ние не намираме тамъ никакви указания въ това отношение, макаръ че така, както известни постановления въ конституцията могатъ да се тълкуватъ — като напр., този текстъ, който казва, че министритъ могатъ да присѣдствуватъ въ Народното събрание, че могатъ да изпращатъ въ Народното събрание комисари, които да даватъ известни освѣтления по нѣкой въпросъ, човѣкъ би билъ по-скоро склоненъ да приеме, че не е наложително, споредъ точния текстъ на нашата конституция, министритъ да изхождатъ отъ сѣдлата на депутатитъ. Обаче въ това отношение нѣма и никакво ограничение, тъй че, ако въпросътъ се постави въ такава категорична форма: трѣбва ли министритъ да изхождатъ отъ сѣдлата на народнитъ представители, би трѣбвало да отговоря, че не трѣбва; но ако се постави въпросътъ: могатъ ли депутатитъ да ставатъ министри, азъ бихъ отговорилъ: могатъ, обаче въ този случай тѣ би трѣбвало да се откажатъ отъ своя депутатски мандатъ. Това е правилното схващане въ духа на нашата конституция, защото, споредъ нея, Народното събрание има само законодателна властъ и контрола върху управлението, но то не управлява. Следователно, дали министритъ трѣбва непременно да бждатъ депутати, това е повече въпросъ на целесъобразностъ. Тѣ могатъ да бждатъ депутати, но когато станатъ министри, не могатъ да бждатъ вече депутати, толкова повече, че и нашиятъ избирателенъ законъ е категориченъ въ това отношение. Избирателниятъ законъ не позволява на единъ министъръ да стане депутатъ; логично е тогава, че и депутатътъ, когато стане министъръ, трѣбва да се откаже отъ своя депутатски мандатъ. (Ржкоплѣскания). Ако въ това отношение е имало нѣкакви разногласия, тѣ сѣ пакъ не на теоретична почва, но сѣ повече на практическа почва. Въ миналото XXIV Народное събрание азъ чухъ едни изявления, които ми, направиха силно впечатление. Поддържаше се, че народнитъ представители били тѣзи, които отговаряли за управлението на страната, че народнитъ представители въ своитъ околии трѣбвало да иматъ възможностъ да нареждатъ работитъ по управлението така, както тѣ намиратъ за добре. Това сѣ нѣща, които се намиратъ въ пълно противоречие и съ парламентарната практика, ако щете, и съ нашата конституция,

и мене ми се струва, че гласове като тѣзи, които се чува тогава, сѣ много опасни и би трѣбало да не се чуватъ вече втори пѣтъ въ сѣдлата на нашето Народное събрание. (Ржкоплѣскания). Защото едно Народное събрание, което не се задоволява съ онѣзи права, които му сѣ дадени отъ конституцията, именно да законодателствува и да контролира властта, единъ парламентъ, който иска не само да законодателствува, но наредъ съ това и да управлява, престава да бѣде вече парламентъ; той се обръща въ конвентъ, а ние знаеме много добре, кѣде води конвентътъ и какви могатъ да бждатъ реакциитъ противъ него.

Бихъ могълъ да засегна още нѣкои въпроси въ връзка съ днешния политически режимъ, въ връзка именно съ методитъ, които се прилагатъ отъ управлението. Нѣма да се спирамъ подробно, но ще укажа само на два отъ тѣхъ, които лежатъ въ основата на днешното управление.

На първо мѣсто стои въпросътъ за компетентността, въпросъ, който е извънредно важенъ точно въ днешното време, при днешния тъй много усложненъ, диференциранъ животъ, когато навсѣкѣде се искатъ позече знания, по-голяма опитностъ и по-голяма компетентностъ. Тази компетентностъ се изисква не само отъ чиновницитъ, които иматъ да прожеждатъ управлението, но и отъ самитъ министри. Въ това отношение струва ми се, че безпартийниятъ режимъ има по-голямъ предимства, отколкото партийнитъ режими, защото знаете какво бѣше въ партийнитъ режими — когато се смѣнеше единъ режимъ, смѣняваха се и голѣма частъ отъ чиновницитъ, не за да дойдатъ по компетентни, а за да се настанятъ тѣзи, които бѣха приятели на режима и които трѣбваше да заематъ мѣсто на държавната трапеза. (Ржкоплѣскания).

На второ мѣсто стои въпросътъ за експедитивността. Въ днешно време, когато събитията се развиватъ съ такава голѣма бързина, когато животътъ е станалъ въ всѣко отношение така бързъ, когато ние живѣемъ въ епохата на радиото и на аероплана, когато голѣми пространства се прелитатъ съ шеметна бързина, естествено е, че управлението трѣбва да бѣде нгедено въ това отношение и отъ него се иска една по-голяма експедитивностъ, отколкото въ миналото.

Следъ като се опитахъ да ви очертая въ най-общи думи онѣзи принципи, които сѣ легнали въ основата на днешния режимъ, азъ ще си позволя да засегна накратко нѣкои въпроси, които се разгледаха тукъ и отъ други народни представители. Преди всичко ще се спра на въпроса за разтурването на XXIV-то обикновено Народное събрание. По този въпросъ се говори вече твърде много и азъ не би трѣбвало да го засѣгамъ, но струва ми се, че той има една страна, която не бѣше достатъчно изтъкната досега. Въ комисията по отговора на тронното слово азъ се спрѣхъ на нея и още тамъ казахъ, каква е била нуждата отъ разтурването на XXIV-то обикновено Народное събрание и отъ едно ново допитване до народа — което се подчертава и въ отговора на тронното слово. Казва се, че тази платформа, съ която излѣзе правителството, именно платформата за миръ и неутралитетъ, била нѣщо, което се разбирало само по себе си, не можело да има съмнение, че народътъ одобрява една такава политика и че, следователно, било излишно да се произвежда допитване до народа по въпроса, дали той одобрява водената политика, защото се знаело, че друго мнение изобщо не може да има и затова нѣмало нужда да се разтуря XXIV-то обикновено Народное събрание. Мене ми се струва, че имаше нужда да бѣде разтурено XXIV-то обикновено Народное събрание. Имаше една целъ, която се поставяше на това ново допитване до народа, имаше една целъ, която бѣше много важна и много съществена. Ние можемъ да знаемъ у насъ въ България какви сѣ настроенията; ние можемъ да знаемъ, че XXIV-то Народное събрание щѣше да поддържа същата тая политика, че щѣше да даде подкрепа на тогавашното правителство. Ако бѣше въпросъ само за туй, дали щѣше да има правителството подкрепа отъ XXIV-то Народное събрание или не — азъ съмъ убеденъ, че то щѣше да има тази подкрепа — но не бѣше тамъ същността на въпроса. Ние искаме чрезъ това ново допитване до народа да констатираме една единодушна народна воля въ провеждането на оная политика, която бѣше си поставило правителството. Ние искаме да бѣде подчертана тази единодушна народна воля преди всичко по отношение на чужбина, кѣдето трѣбваше да се провежда външната политика на България. (Ржкоплѣскания). И азъ мисля, че всѣки отъ васъ ще разбере

голямото значение на това допитване, което се произведе тогава до народа. Защото XXIV-то Народно събрание по отношение на нашата външна политика не можеше да даде онзи авторитет на правителството, който можеше да даде едно ново допитване до народа и то подчертано съ оглед точно на тази политика, която правителството искаше да провежда. За нас, правителството, не беше важно, както казах, да изберем една Камара, въ която да имаме болшинство, защото такова болшинство имаше и въ XXIV-то Народно събрание. За нас същественият въпрос беше да се подчертае единодушието на народа въ провеждане на тази политика по отношение на чужбина, за да може и самото правителство да я застъпи съ много по-голям авторитет и да настоява на нея съ по-голяма упоритост. Този беше истинската причина, която накарва правителството да прибегне към нови законодателни избори и да произведе това допитване до народа, за което става дума въ отговора на тронното слово.

Азъ нѣма да отрека, че може би е имало и други нѣкои причини отъ второстепененъ характеръ. Нѣкои народни представители ги подчертаха, говориха за онѣзи противоречия, които съществували въ бившето Народно събрание и които собствено докарали неговото разтуряне. Действително, такива противоречия имаше — да, имало ги е почти въ всѣко Народно събрание — но тѣ не бѣха достатъчна причина и, ако не бѣше другата целъ, азъ мога да ви увѣря, че XXIV-то Народно събрание нѣмаше да бъде разтурено.

Въпросътъ за правителствената промѣна, погледнатъ именно отъ тази перспектива, също така бѣше достатъчно изясненъ досега. И ако азъ го засѣгамъ тукъ още веднажъ, безъ да се спирамъ въ подробности, правя го само затова, за да изтъкна каква е разликата между сегашната промѣна и промѣните, които ставаха при партийнитѣ режими. При партийнитѣ режими смѣната на едно правителство или, по-право, смѣната на шефа на едно правителство бѣше почти винаги една смѣна на политиката, която водѣше правителството. Тогава можеше да яви впечатление, че единъ министъръ-председател си отива въ момента, когато въ Народното събрание има своето болшинство. Обаче, при новия режимъ, който ние застъпваме, безпартийниятъ режимъ, тия лични промѣни далечъ нѣматъ онова значение, което нѣкои искатъ да имъ припишатъ.

Изтъкна се отъ другитѣ, ще го потвърдя и азъ: ние не водимъ политика на личности, а водимъ политика на принципи, при провеждането на която, въ края на крайщата, личността не е отъ такова голямо значение, макаръ че личноститѣ все пакъ иматъ своето значение. (Ржкоплѣскания)

Не искамъ да се спирамъ върху външната политика на страната, за която също така се говори вече достатъчно. Впрочемъ, вие ще имате възможностъ да чуете и изложението на г-на министра на външнитѣ работи, който ще ви даде по-големи подробности. Но азъ не мога да не я засегна, не мога да не потвърдя предъ васъ, че провежданата отъ правителството външна политика е действително една политика на миръ и неутралитетъ, която се одобрява днесъ единодушно отъ цѣлия български народъ, и че тази политика ще бъде следвана съ искреностъ отъ правителството, съ всичкото дълбоко убеждение, че тя е единствената, която днесъ отговаря на интереситѣ на българския народъ. (Продължителни ржкоплѣскания)

Правителството е убедено, че въ рамкитѣ именно на тази външна политика, чрезъ мирно разбиране, могатъ да се разрешатъ най-правилно онѣзи въпроси, които интересуватъ тъй много българския народъ.

Каза се, че запазването на една политика на миръ и неутралитетъ не зависи само отъ насъ. За жалостъ, това е така, но, на всѣки случай, ние ще направимъ всичко, което зависи отъ насъ, за да бъде запазена тази политика и въ бъдеще. Ако, обаче, въпрѣки това, се направятъ нѣкои опитъ да се измѣни волята на българския народъ въ това отношение, ако се посегне отъ кждето и да било върху неговата свобода и независимостъ, азъ съмъ убеденъ, че цѣлиятъ народъ ще скокне като единъ човѣкъ, за да запази тѣзи висши блага, съ които разполага, и че той ще ги запази съ онзи героизмъ, на който е способенъ и за който е далъ толкова доказателства въ миналото. (Продължителни ржкоплѣскания и гласове „Браво!“)

По тази именно причина правителството полага особени усилия, за да снабди нашата войска съ всичко необходимо, за да може тя да изпълни задачитѣ, които ѝ се възлагатъ. Въ това отношение азъ не мога да не подчертая единодушието на народното представителство,

което винаги се е отзовавало съ най-голяма готовностъ да улесни правителството и да даде възможностъ на нашата войска да се снабди съ всичко, което ѝ е необходимо. (Ржкоплѣскания) Но нека подчертая въ същото време, че тази войска никога нѣма да се бие за чужди интереси. (Продължителни бурни ржкоплѣскания и гласове „Браво!“) Българскиятъ народъ нѣма да пролива своята кръвъ за чужди интереси. Той, ако трѣбва нѣкога да се бие, ще се бие само за своитѣ жизнени интереси. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво!“)

Нѣма да се спирамъ върху вътрешната политика на правителството не само затова, защото се говори по нея достатъчно, но и защото г-нъ министърътъ на вътрешнитѣ работи ще ви направи едно подробно изложение и, следователно, монѣ думи въ случая биха били излишни.

Искамъ да засегна единъ въпросъ, който принадлежи къмъ онѣзи парливи въпроси, по които доста много се е говорило напоследъкъ. Това е въпросътъ за цензурата, за контрола върху печата. Ако искате, има може би нѣщо трагично въ това, че тъкмо азъ, който като ученъ съмъ се застъпвалъ най-много за принципитѣ на свободата на словото и на свободата на мисълта, който зная, може би, много по-добре отъ други, колко много свободата на съвѣстта и на мисълта е допринесла и допринася за напредъка на човѣшката цивилизация, че тъкмо азъ днесъ съмъ принуденъ да поддържамъ и провеждамъ единъ режимъ на ограничение на словото, на ограничение свободата на мисълта и на събранията. И ако азъ това го правя, можете да бъдете увѣрени, че не го правя нито отъ любовъ къмъ цензурата, нито отъ желание да ограничавамъ гражданскитѣ свободи комуто и да било, а го правя само затова, защото действително у мене има едно съзнание, че въ изключителнитѣ моменти, които ние преживяваме, не може да се постѣпи по другъ начинъ. И достатъчно е да се види само това, което става наоколо. Изтъкна се напоследъкъ много добре и отъ г-нъ Сотиръ Яневъ, че навсѣкжде днесъ има цензура. Мога да ви покажа единъ отъ последнитѣ броеве на в. „Temps“, единъ отъ най-сериознитѣ вестници на Франция, страната на демокрацията и на свободата на мисълта. (Посочва единъ вестникъ) Виждате тукъ бѣлото поле, което е причинено отъ цензурата. Виждате, следователно, че и въ други страни се налагатъ ограничения такива, каквито имаме и у насъ. Защото, когато се касае да се запазятъ върховнитѣ интереси на страната, никоя жертва не е достатъчно голяма.

Другъ е, разбира се, въпросътъ, както го постави г-нъ Сотиръ Яневъ, че не се касае само за съществуването на цензурата, за ограничение на свободата на печата — единъ въпросъ, по който днесъ нѣма две мнения — но се касае и за начина, по който се прилага тази цензура, за известни подобрения, които биха могли да се направятъ въ нея. Азъ тукъ трѣбва да ви кажа, че още въ първитѣ дни, когато поехъ властта, при менъ се явиха журналисти, които повдигнаха този въпросъ и ми изказаха своитѣ божки. Азъ имъ обещахъ още тогава да се срещна съ ръководителитѣ на нашия печатъ, за да видимъ какви мѣрки може да се взематъ, какви подобрения могатъ да се направятъ въ контролата на печата, за да може поне отчасти да се премахнатъ онѣзи недѣли въ нашата цензура, за които се говори. Азъ се срещнахъ съ ръководителитѣ на нашия печатъ. Тѣ обещаха да ми дадатъ едно писмено изложение, въ което да ми опредѣлятъ по-подробно, да ми посочатъ по-точно, какви промѣни е желателно да се направятъ. Това изложение азъ досега го нѣмамъ. Но независимо отъ това, дали ще го получа или не, азъ обещахъ и държа да изпълня обещанието си, да се направятъ една ревизия на режима за контрола на печата, за да може да се даде поне минималното, което въ случая може да се допусне, безъ да се увредятъ съ нѣщо интереситѣ на страната.

Г-да народни представители! Преди да завърша, азъ искамъ да изтъкна още едно обстоятелство, което въ днешния моментъ не е безъ значение. При изборитѣ, които се произведоха напоследъкъ за XXV-то обикновено Народно събрание, българскиятъ народъ прояви едно единодушие, една сплотеностъ, която, струва ми се, не е била проявявана никога по-рано. По този начинъ българскиятъ народъ даде доказателства, че когато моментътъ налага това, той е готовъ да забрави всички вражди и ежки, готовъ е да се обедини, да се сплоти около една идея — идеята за държавата. И въ това отношение народътъ ни даде единъ добъръ урокъ, мисля азъ, който не трѣбва да пренебрегваме и който ние трѣбва да имаме винаги предъ очи. (Ржкоплѣскания)

Азъ мога да ви заявя, че днешното правителство напълно е единодушно по всички въпроси както на външната, така и на вътрешната политика на страната. (Ръжкоплъскания) И азъ не се съмнявамъ, че и вие съ същото единодушие ще поддържате тая политика. Азъ зная, че въ една срѣда като вашата, където има много достойни и компетентни хора, не може всички да бждемъ на едно и също мнение. Ще има въпроси, по които ще се застъпватъ различни мнения, ще се изказватъ и ще се поддържатъ различни схващания. Това е въ естеството на самата работа. Зная, че има и по-големи въпроси, по които би могло повече да се спори, чието разрешение, обаче, не е така належащо тъкмо въ днешния моментъ. Ще дойдатъ, може би, по-спокойни времена, когато ние ще имаме повече възможностъ да се спираме на тѣзи въпроси и да споримъ върху тѣхъ. Но въ момента, въ който ние живѣемъ, струва ми се, че е дългъ на всички ни да се сплотимъ около оная политика, която, мъдро вдъхновявана отъ Негово Величество Царя, е днесъ единствената полезна за страната и която при днешните условия може да

осигури въ най-голяма степенъ на народа миръ, благоденствие и културенъ напредъкъ. (Бурни и продължителни ръжкоплъскания, които продължаватъ, докато министър-председателятъ отиде на мѣстото си, откъдето съ поклови благодари на народното представителство)

Председател Никола Логофетовъ: Г-да народни представители! Поради напредналото време, ще прекратя заседанието.

Въ съгласие съ правителството, предлагамъ за утрешното заседание, въ 15 ч., същия дневенъ редъ.

Предупреждавамъ ви, че утре ще говорятъ г-нъ министърътъ на външните работи и г-нъ министърътъ на вътрешните работи.

Които приематъ така предложения дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема

Закривамъ заседанието.

(Закрито въ 19 ч. и 25 м.)

Председател: НИКОЛА ЛОГОФЕТОВЪ

Подпредседател: НИКОЛА ЗАХАРИЕВЪ

Секретари: { **СВЕТОСЛАВЪ СЛАВОВЪ**
 { **СТЕФАНЪ БАГРИЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: ДОНЧО ДУКОВЪ